

Locucións, fórmulas e paremias galegas anotadas por Couceiro Freijomil (1888-1955)

Galician idioms, expressions and paroemias noted by Couceiro Freijomil (1888-1955)

Xesús Ferro Ruibal
Noelia Surribas Díaz

Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades. Santiago de Compostela

Resumo: Recadádiva inédita de material fraseolóxico e paremiolóxico galego da primeira metade do século XX, realizada por Antonio Couceiro Freijomil, probablemente en Pontedeume, Lugo, Ourense e Santiago de Compostela.

Palabras clave: fraseoloxía galega, paremioloxía galega, traballo de campo.

Abstract: Unprecedented collection of Galician phraseological and paroemiological material from the first half of the twentieth century. This work was carried out by Antonio Couceiro Freijomil, probably in Pontedeume, Lugo, Ourense and Santiago de Compostela.

Keywords: Galician phraseology, Galician paroemiology, fieldwork.

1. Introducción

1.1. Procedencia desta recadádiva

Antonio Couceiro Freijomil (1888-1955) natural de Pontedeume, pedagogo e inspector de ensino primario, foi home moi interesado en cuestións pedagóxicas pero tamén en cuestións históricas, lingüísticas (gramaticais e ortográficas) e tamén literarias: en xeral, en todo canto en Galicia se movía arredor da lingua. Por iso escribiu, entre outras cousas un libro *El idioma gallego: historia, gramática, literatura* (Couceiro 1935), que para algúns do meu tempo foi a primeira aproximación á nosa lingua e un catálogo ponderado de escritores galegos (Couceiro 1951).

A hospitalidade do Instituto Padre Sarmiento de Estudios Gallegos permitiunos acceder hai uns meses ó arquivo persoal de Antonio Couceiro Freijomil, que se garda no Arquivo

---

Data de recepción: 5.8.2014. Data de aceptación: 25.11.2014.

desa histórica Institución. Alí comprobei que aquel ilustre galeguista conservaba en caixas e atados un bo número de paquetiños de papeletas con refráns galegos editados por colectores anteriores a el e hoxe ben coñecidos. Aquel inxente traballo suscitoume a sospeita de que, se tantos refráns copiara doutros, tivo por forza que anotar refráns recollidos por el mesmo directamente do uso popular sen intermediación de ninguén.

E nisto batín cun traballo dun ilustrado sacerdote eumés (López Calvo 2005) que ofrece o imprescindible servizo de catalogar todo ese fondo gardado en 21 atados, hoxe 21 caixas. No atado nº 1 (LÓPEZ 2005:55) dise que alí hai, entre outras cousas “28 cuartillas manuscritas con refráns de todos os temas”. Na realidade eu só dei con 21 follas e, despois de repasar atentamente todo o fondo, non apareceron as outras 7 follas restantes; é dicir, se non hai erro, entre o 2005 –data do artigo – e a miña pescuda extraviáronse 7 follas, o que equivale, previsiblemente, a uns 210 refráns.

1.2. Procedencia destes fraseoloxismos e paremias

Couceiro non dá neste seu manuscrito ningunha indicación de onde os recolleu pero sabemos que dende 1911 el foi profesor en diferentes colexios de Lugo (Escola Graduada). En 1917 aprobou as oposicións a Inspector de Enseñanza Primaria e destínano a Ourense. De 1936 a 1939 estivo os tres anos da Guerra Civil como asesor do Reitorado da Universidade de Santiago e, acabada a guerra, volveu á Inspección a Ourense. En 1942 regresou a Santiago participando ata a súa morte (9.5.1955) na vida cultural e literaria desta cidade.

Polo tanto, para o que interesa neste caso, os lugares dos que verosimilmente procede esta recadádiva son Pontedeume, Lugo, Ourense e Santiago, aínda que a isto hai que unir (como fontes posibles) os mestres sometidos ás Inspeccións de Lugo, Ourense e Santiago, cos que no arquivo de Couceiro se documenta constante e intensa relación pedagóxica. Esta procedencia confirma os trazos dialectais que afloran en diversas paremias: véxase a epígrafe 1.7.2. Tamén poden ser significativos os topónimos citados no corpo das entradas fraseolóxicas e paremiolóxicas. Non son moitos: nun deles cítanse dous lugares próximos á súa Pontedeume natal: *Limodre* (Fene) e *San Martiño (de Porto)* (Cabanas) (500); os outros tres son da provincia de Ourense: *Cea* (515), *Seixalbo* (Ourense) (62), *Rabeda* (concellos ourensáns de San Cibrao das Viñas e Taboadela) (113). Trazos ourensáns serían *y-os ladrós* (150), *y-o gastar* (392); *cu-il* (199); *us* (25, 533), *vrau* (326) e quizais *que-lo gaitero* (85), *que-lo esqueiro* (483), que suxiren que a súa estadía en Ourense puido ser máis determinante na constitución desta colección. Outros trazos son máis comúns: lugueses, santiagueses ou mesmo da bisbarra natal de Pontedeume, coma *poide* (184,544).

Só en tres casos cita un informante e este é “Prado” que corresponde, segundo indicamos nas Notas de edición, a Jacinto Del Prado, autor, entre outras cousas, dun traballo titulado *Máximas y refranes gallegos ordenados y coleccionados por Jacinto del Prado* (publicado por *La Defensa* entre 1906 e 1907), autor descoñecido pero que, pola cantidade de máximas de sanidade animal que inclúe, probablemente era veterinario e que, se non aparece mellor identificación, podería resultar ser un pseudónimo do veterinario Xavier

Prado Rodríguez, que por veces asinaba como *Xavier Prado Lameiro*, que se licenciou como veterinario en 1901 e que sería Inspector Provincial de Hixiene e Sanidade Pecuaria en Ourense dende 1910 quizais ata 1926: é dicir, conveciño de Couceiro.

1.3. Data deste manuscrito

Verbo das datas de anotación temos que dicir que as 21 follas parecen todas dunha mesma época (idéntico papel, tamaño e tinta). Pero non estamos ante un manuscrito redactado en poucos días, porque as paremias nin están ordenadas alfabeticamente nin por temas e, ademais, porque hai paremias que aparecen en follas diferentes idénticas ou con lixeiras variantes (31-32; 111-112; 156-157; 303-304; 381-382): todo parece indicar un estado primario da súa colección. Pódese dicir que estamos ante un traballo persoal que quedou inconcluso na súa fase primeira. ¿Cando? Dado que a maior parte dos topónimos citados son das proximidades da cidade de Ourense, resulta verosímil que esta recadádiva sexa do tempo no que Couceiro residiu en Ourense: 1917-1942. En calquera caso, se non aparece unha versión máis elaborada nalgún outro arquivo, é da primeira metade do século XX e, con certeza, antes de 1955, ano no que el morre con 67 anos.

1.4. Estrutura desta colección

As 21 follas de tamaño cuartilla conteñen un listado de 20 locucións, 45 fórmulas e 636 refráns. Xebro outras 6 unidades que non parece que estean fixadas no uso. Desas 699, 519 (75%) teñen unha única forma. O 25% restante (180) presenta algunha variante. En moitos casos a variante está constituída por unha soa palabra (*Ter moita terra na Habana* (15; f. 11) / *Ter terra na Habana* (16/f. 14).

1.4.1. Alta proporción de formas únicas. Orixinalidade desta colección

Toda colección de fraseoloxía e paremioloxía viva, por pequena que sexa, ten valor. É valiosa mesmo se o que presenta xa está recollido e publicado noutro lugar, porque as repeticións son as que nos informan da extensión xeográfica desa paremia. Non se poderían facer estudos de xeografía fraseolóxica nin de mínimo fraseolóxico se non tivéssemos moita información repetida en diferentes lugares.

Mais toda colección, cando é auténtica, recolle algunhas unidades que aínda ninguén anotara antes pero que todos recoñecemos como coherentes co conxunto. O sorprendente desta colección de Couceiro Freijomil é a alta proporción de novidades, é dicir, de unidades que non encontramos en coleccións fraseolóxicas ou paremiolóxicas anteriormente publicadas (653 / 695): esta cantidade representa un 93% de verdadeiras novidades.

1.4.2. Significación das variantes

Pero a carón das novidades hai outro elemento que caracteriza este manuscrito: en moitos casos Couceiro Freijomil chata unha ou varias palabras e sobre elas escribe outras que dan novo feitío ó refrán. Isto merece unha reflexión porque unha persoa inexperta na recollida de refráns en vivo, cando ve estas chataduras e dobres versións no manuscrito, podería pensar que Couceiro manipulaba os refráns que oía, para darlles unha forma máis redonda. Podería ser.

1.4.3. Hipótese máis probable

Pero quen teña experiencia de capturar refráns ou ditos no momento exacto en que xorden na conversa, no uso vivo, sabe que o colector non sempre escoita no uso unha variante única, senón que, cando vai anotar un refrán ou dito e os circunstantes ven que toma nota, un terceiro interlocutor intervén para ofrecer unha versión lixeiramente diferente (*Eu seiño doutro xeito... Miña nai dío doutra maneira...*). Isto acontece tantas veces, é tan habitual, que podería se-lo caso deste manuscrito; e podería explica-la abundancia de variantes. Mesmo as chataduras poderían ser testemuño da dúbida persoal do colector de cal era a que tiña que dar como máis redonda e, polo tanto, como canónica.

Hai un dato complementario que fai verosímil esta hipótese. Couceiro Freijomil, como demostra o seu arquivo persoal, pasara anos da súa vida papeletando refraneiros alleos. É máis que probable que aqueles milleiros de papeletas de refraneiros alleos formasen parte dun proxecto de gran refraneiro galego que el nunca chegou a facer pero que era un proxecto secretamente e individualmente traballado por máis dunha ducia de amantes da cultura popular en lingua galega nesa época: demóstrano as actas das convocatorias para un *Gran Refraneiro Galego* da Editorial Bibliófilos Gallegos en 1951 e 1953 (como explicamos na introdución á edición do gran refraneiro de Vázquez Saco (VÁZQUEZ SACO, F. (2003: XXVIII-XXXI) e os 11.961 refráns que contén o dicionario póstumo de Eladio Rodríguez González (Rodríguez 1958-1961). Ben, pois eses milleiros de papeletas de refráns de coleccións xa publicadas teñen un segundo efecto sobre o paciente colector: acábanlle dando ollo e oído para detectar novidades; cando oe o le un refrán instintivamente sabe xa “se o ten ou se non o ten”, se é ou non unha peza única. Esta é a nosa hipótese. Estas 21 follas con materiais tan exclusivos probablemente constituían a súa achega persoal do uso vivo; o que el co seu fino oído fora apartando como pezas únicas, como formas que lle parecía que non estaban nos seus milleiros de papeletas. E tiña razón: a inmensa maioría dos fraseoloxismos e paremias que aparecen aquí nunca antes as anotara ninguén.

Só excepcionalmente (6 casos) quedamos coa sensación de que podemos estar, efectivamente, ante unha sentencia de creación recente (propia ou allea): nese caso colocámola no final na epígrafe *¿Refráns ou creacións de autor?*

Todo o dito fai ve-la necesidade de dar todo isto á luz, en proba de gratitude e de homenaxe merecida a quen os recolleu; e tamén ó Instituto P. Sarmiento que os conservou.

1.5. Contido social

Lendo esta recadádiva produce sorpresa a gran cantidade de refráns de carácter social e que observan o mundo dende a perspectiva proletaria. Vexamos algúns: *O que moito traballa, non é sempre o que máis *gana* (435). *O xornal do obreiro entra pola porta e sai polo fumeiro* (484). *O moito que o pobre ten, cómeo no día* (388). *Polo mundo hai moito, pero mal repartido*. (534). *Uns fan a redada i-outros comen os peixes*. (633). *Santos, no altar: que antre a xente n'os hai* (589). **Mentras prometas, tes / terás amigo*. (655).

Aquí entran tamén refráns que expresan como se di non a tónica desconfianza galega senón a escarmentada fe dos galegos na xestión pública (que non nas actividades conxuntas): *Gobernal-o de outros, ben para un, mal para todos* (564). *Xúntanse os que mandan, mal dos que pagan*. (644).

Consecuencia do anterior, moitas paremias son críticas coa administración pública en tódolos seus estamentos, maiormente, coa xustiza (e sobre todo en cuestións de propiedade da terra). Obviamente este non é o caso do refrán neutro: *Cando non hai xuicio, hai xuicios*. / *Cando non hai xuicio houbo xuicio* (172). Pero a realidade é que a opinión vulgar axiña ve que a lexislación sempre favorece os ricos: *A lei é dura pra o que non ten* (88). A partir de aí a mentalidade popular afirma que a burocracia (*a curia*) sempre traballa en contra do humilde, empezando polas implicacións incontrolables da documentación: *O gato do *escribano rata millor que o meu*. (382). *Mans da curia, poutas son. Mans da curia e mans de ladrón, poutas son*. (297). *Tanto *sona ladroízo como xuízo*. (612). *Xusticia, a da *concencia do home honrado, que a do *xuzgado é de *tasa* (672). *Avogados e nubeiros, apárteos Dios dos meus eidos*. (133). *Cada un come do seu, i-a xusticia, o dos máis. Cada un come o seu, y os ladrós, o dos mais*. (150). En consecuencia *O bo veciño non mete a ninguén na xusticia*. (367) E dese concepto sae a locución que simboliza a honestidade dunha persoa: *Non meteu a ninguén na xusticia* (44). E aínda figura estoutro proverbio extremo: **Si as sillas do xuzgado estivesen forradas de pelicas de *xueces, habería de sobra onde sentarse* (660).

O contido social é especialmente visible nalgún refrán que parece creado para expresa-la crise psicolóxica na que viven hoxe tantísimas familias como consecuencia da actual crise económica: *Non pode ergue-la cabeza quen ten o pé no pescozo* (346). *Probe que vai ó inferno, vai de segundas* (562). E a perspectiva relixiosa vehicula moitas veces o mesmo sentimento: *Todos somos fillos de *Dios; pero a moitos apadriñounos o demo*. (619) *Todos somos irmáns; pero o probe éio de outro probe*. (620). “*Todos sodes irmáns*”, *dixo o rico ós probes*. (619). Por iso non estrañan refráns críticos co clero: *Cando todos choran, o crego canta* (177). *Os cregos son a *guardia civil das *concencias*. (499).

O humor está presente e, por veces, dende unha perspectiva na que os mortos, os pobres ou os eivados son os profetas do sentido común: “*¡Hai que ver!*”, *dixo o cego*. (690). “*¡Na miña vida tal vin!*”, *dixo o cego*. (691). “*¿Que hai de novo?*”, *preguntáronlle ó vello*. (692). “**Dios dea que facer a cada un no seu oficio*”, *dixo o enterrador*. (695). *O folgazán gárdalle a festa a tódolos santos* (379). *O que dá limosna a un mudo que diga: “¡Vaia polos meus difuntos!”* (413).

1.6. Creatividade

Algúns refráns son verdadeiros xogos creativos, cousa máis frecuente nos dialoxismos. Por exemplo, hai xogos fonéticos (*Se non hai din, non hai dan* (664) onde *din* é unha antiga denominación onomatopeica do diñeiro, dos tempos en que o diñeiro consistía en moedas de prata que facían *¡din!* cando se botaban enriba dun mostrador de mármore). Pero tamén hai xogos semánticos: *Estaba cego por ela i-andivo ás palpadelas* (244). *Todos*

andamos fartos do que sea (618). *O non ter i-o gastar lévanse mal i-acaban por *reñer* (392). O xa citado *A lei é dura pra o que non ten* (88) parece ser unha reelaboración do vello refrán latino *Dura lex sed lex* (“A lei é dura pero é a lei”).

O morcego quixo ser paxaro, e solo se aventurou a salir pola noite (389).

Outros son necesariamente modernos, quizais pés de debuxos humorísticos, cheos de enxeño coma os que hoxe fai O Carrabouxo: *Os cregos son a *guardia civil das *concencias*. (701). *As antiparras son as muletas dos ollos*. (696) *Pra entrete-la besta púxolle virtutas i unhas gafas verdes*. (549).

No aspecto fraseolóxico e en positivo quero resaltar dúas locucións internas pouco rexistradas: *de pouosa* (“lentamente”) (475) e *deica en diante* (“no sucesivo, no futuro”) (680); *rézalle afeito* (99).

1.7. Esta edición

1.7.1. Cuestións gráficas

Dado que o texto orixinal carece de calquera ordenación e que mesmo algunhas unidades aparecen repetidas en follas diferentes, a ordenación que se ofrece nesta edición é estrutural e alfabética. Estrutural, porque nalgúns poucos casos claramente estamos ante unha locución ou unha fórmula e non ante un refrán. Alfabética, porque, non habendo ningunha outra orde establecida no manuscrito, a alfabetización é a máis útil para posterior localización e, entre outras cousas, para localizar unha repetición en follas distintas.

Tralo fraseoloxismo ou o refrán indícase entre parénteses o número de páxina do manuscrito. Así, a indicación (f. 12) significa que esa unidade figura na folla número 12 deste manuscrito, que, como queda dito, componse de 21 follas soltas.

Aínda que esta edición axeita a grafía do orixinal ás convencións gráficas actuais, o texto orixinal do manuscrito está sempre visible no aparato crítico para o lector interesado, con tódalas peculiaridades propias da grafía da época ou da experimentación do paremiólogo nos casos non previstos nunha época na que aínda non había unha grafía socialmente consolidada para o galego moderno. Debemos lembrar que Couceiro Freijomil realizou en vida diversas propostas ortográficas (Couceiro 1925, 1926, 1929).

Deste xeito a grafía *ás* editase como *ás*; *ôs* > *ós*; *cô* > *co*; *côs* > *cos*; *y-o* > *i-o* (390); *pol-a* > *pola*; *quel-o* > *que-lo* (85 e 485); *mail-a* > *maila*; *as *vísporal-o din* > *as víspora-lo din*. Tamén se respectan os casos nos que *n'hai* alterna con *non hai*; pero non en *ll'acomoda* por *lle acomoda* (91).

Por ser un cambio moi recente (2003) na ortografía galega, mantéñense (precedidas de *) as formas **barren* (503, 633 e 681), **barra* (542) e **basoira* (633), que na grafía actual escribimos *varren*, *varra* e *vasoira*. Menos chamativo resulta o cambio nalgúns topónimos e, por esta razón, actualizámo-la grafía, seguindo o actual Nomenclátor de Galicia: *Raveda* > *Rabeda* (113), *Seixalvo*, *Seixalviño* > *Seixalbo*, *Seixalbiño* (62).

1.7.2. Tratamento dos dialectalismos

Pero fóra disto, o lector encontrará na edición aqueles casos que superan o ámbito estritamente gráfico e son verdadeiras peculiaridades diatópicas. Deste xeito respéctanse trazos dialectais como *n'o* (77, 257, 440, 502, 591) por *non o*; *n'os* por *non os* (591) e *n'a* por *non a* (307) e tamén *n'hai* e *n'admita* (por *non hai* e *non admita*) (341, 342); e *n'houvera* (190) por *non houbera* (co valor de *non habería*); *ca* por *coa* (104).

No vocalismo átono percíbese a vacilación en *víspora* (226, 406), *pidir* por *pedir* (95-96). Figura o *i* epentético en *a y-auga* (3, 86, 87) e en *a y-alma* (93) e tamén aparece a realización da conxunción copulativa como iode átono que se apoia en sinalefa na sílaba seguinte: *y-os ladrós* (150); *y-o gastar* (390). Coherente con iso é a forma *eyo* por *éo* (620). Distingue graficamente *cás* (que hoxe escribimos *coas*) en 21, 45, 190 fronte a *cas* (que hoxe escribimos *cans*) (189, 235, 264, 498; en 456 escrito *cás*) pero tamén escribe *cas* (forma dialectal de *casa*) en 313, 673. As variantes *vran* /*vrau* son indiscernibles pola súa maneira de facer a letra ene: parécenos que escribe *vrau* en 326 (aínda que aquí cita a J.Prado que escribe *vran*) e *vran* en 198 e 644. Nos dous casos de gheada *auja* (59) e *justasen* (651) transcribímolos como hoxe é habitual co dígrafo *gh* (*augha*, *ghustasen*)

Aparece *pruma* (106); e nunca aparece a terminación *-ade*, hoxe normativa e en recuperación no uso espontáneo: sempre é *ruindá* (142), *honestidá* (370).

Nos pronomes figura *eso* (155) e tamén *ela* (244, 307, 433) pero *il* en *cu-il* (199); tamén *us* polo hoxe normativo *uns* (25, 534); *sea* (por *sexa*) (140), *poide* por *pode* (184, 544). Pola contra, fronte ó xa normativo *onda* el escribe *onde a* (*Os nenos, onde a seus pais*) (504).

Nos verbos vense formas como *sea* (140); *eyo* (620); *andivo* (244), *acode* (407), *asoenllar* (por *asollar*) (699) pero *rexurden* (198).

A preposición é sempre *sin* (144, 155, 326, 340, 580).

Editanse con asterisco certas formas que naquela época eran as únicas vivas tanto no uso oral coma no escrito: tal é o caso de **Dios* (única viva polo feito da impermeabilidade da liturxia á lingua galega, hoxe en vías de superación) e *xusticia*: a norma actual recuperou as formas propias *Deus* e *xustiza* que hoxe empezan a asentarse no uso espontáneo (como levan tempo asentadas no uso culto).

Na sintaxe só sorprende un caso de OD con preposición: *mata â ovella* (242).

1.7.3. Lematización

Reproducimos nos lemas a redacción do manuscrito, aínda que é obvio que en non poucos casos o que Couceiro anota é unha das moitas realizacións concretas posibles.

2. Edición

2.1. Locucións verbais

1. *Andar ós grilos en xaneiro.*?j¹ (f. 12).
2. *Apoleirouse a galiña no cubil do lobo / zorro / raposo.*² (f. 06).
3. *Casou o viño ca i-auga...*?j³ (f. 18).
4. *Cerrou os ollos pra que n'ó viran.*⁴ (f. 18).
5. *Doulle ó tolo por ser cordo.*⁵ (f. 07).
6. *Estar a velas vir.*⁶ (f. 16).
7. *Fixo a conta do perdido.*⁷ (f. 03).
8. *Hai quen vai ós grilos en xaneiro.*⁸ (f. 12).
9. *Ir á corte e matalas todas.*⁹ (f. 09).
10. *Ir ás mozas polo atallo.*¹⁰ (f. 20).
11. *Meterse na boca do lobo.*¹¹ (f. 06).
12. *Quixo visti-los calzós pola cabeza.*¹² (f. 16).
13. *Tanto corría que daba cos pés no cu.*¹³ (f. 08).
14. *Te-lo verme.*¹⁴ (f. 20).
15. *Ter moita terra na Habana.*¹⁵ (f. 11).
16. *Ter terra na Habana.*¹⁶ (f. 14).

¹ *Andar ós grilos en xaneiro.*

² *Apoleirouse a galiña no cubil do lobo. / 2: Apoleirouse a galiña no cubil do zorro/raposo.*

³ *Casou o viño ca y-auga...*

⁴ *Cerrou os ollos pra que n'ó viran.*

⁵ *Doulle ô tolo por ser cordo.*

⁶ *Estar a vel-as vir.*

⁷ *Fixo a conta do perdido.*

⁸ *Hai quen vai ós grilos en xaneiro.*

⁹ *Ir á corte e matalas todas.*

¹⁰ *Ir ás mozas pol-o atallo.*

¹¹ *Meterse na boca do lobo.*

¹² *Quixo vistil-os calzós pol-a cabeza.*

¹³ *Tanto corría que daba cós pes no cú.*

¹⁴ *Tel-o verme.*

¹⁵ *Ter moita terra na Habana.*

¹⁶ *Ter terra na Habana.*

2.2. Locucións clausais

17. *Foi á viña por uvas cando non quedaban máis que as follas.*¹⁷ (f. 11).
18. *Pegáballe á muller porque lle sabía o caldo e non vía as talladas. / O que non topaba as talladas, pegáballe á muller.*¹⁸ (f. 07).
19. *Quería enfornar, e inda tiña o gran no muiño.*¹⁹ (f. 17).
20. *Tratar de dar vida, cando sobra.*²⁰ (f. 18).

2.3. Fórmulas

21. *Abaixo inda non veu, pro está cas raíces ó aire.*²¹ (f. 14).
22. *Acabouse o que se daba.*²² (f. 20).
23. *Alegría, alegrote, que anda o rabo do porco no pote.*²³ (f. 11).
24. *Bota viño e toca a Santos. -Apaga as *velas e ímonos.*²⁴ (f. 20).
25. *Cando ti vas, xa eu estou de volta. / Cando us van, outros xa están de volta.*²⁵ (f. 19).
26. *Casou a fame coa gana de comer... Xuntouse a fame coa gana de comer...*²⁶ (f. 18).

¹⁷ *Foi á viña por uvas cando non quedaban mais que as follas.*

¹⁸ 1: *Pegáballe á muller porque lle sabía o caldo e non vía as talladas. / 2: O que non topaba as talladas, pegáballe á muller.*

¹⁹ *Quería enfornar, e inda tiña o gran no muiño.*

²⁰ *Tratar de dar vida, cando sobra.*

²¹ *Abaixo inda non veu, pro está cás raíces ó aire.*

²² *Acabouse o que se daba.*

²³ *Alegría, alegrote, que anda o rabo do porco no pote.*

²⁴ *Bota viño e toca a Santos. -Apaga as velas e ímonos.*

²⁵ 1: *Cando ti vas, xa eu estou de volta. / 2: Cando us van, outros xa están de volta.*

²⁶ 1: *Casou a fame coa gana de comer... / 2: Xuntouse a fame coa gana de comer...*

27. *Coma min n'hai outro no meu canto.*²⁷ (f. 11).
28. *Chamábase músico e tocaba o tambor. Tocaba o tambor e chamábase músico.*²⁸ (f. 06).
29. *Despois que o burro vai no ichó, ¡xo, burro, xo! / Despois que o burro vai no xó, ¡xo, burro, xo!*²⁹ (f. 14).
30. *Dici-la verdade, *según e cómo...*³⁰ (f. 01).
31. *Digocho Xan, enténdemo Pedro.*³¹ (f. 08).
32. *Digocho Xan, enténdemo Pedro.*³² (f. 14).
33. *Dios nos vexa fartos, e non de fame. / Fartos, e non de fame.*³³ (f. 14).
34. *Dixo unha parvada, e mais non era parvo.*³⁴ (f. 14).
35. *Do ceo veña quen nos manteña. / De arriba veña quen nos manteña.*³⁵ (f. 16).
36. *Has de cantar que che hei de dar zonchos; *si non son moitos, serán poucos.*³⁶ (f. 18).
37. *Ímola andando, que a festa vai boa.*³⁷ (f. 08).
38. *Ladra o can, i-o gato ergue a cabeza.*³⁸ (f. 15).
39. *Librenos *Dios de nubeiros e preitos.*³⁹ (f. 15).
40. *Meu conselleiriño; ti polo teu i-eu polo meu camiño.*⁴⁰ (f. 10).
41. *Morra o conto.*⁴¹ (f. 17).
42. *Non custe máis a salsa que o peixe.*⁴² (f. 12).
43. *Non gábe-la vaca, que non cha quero mercar.*⁴³ (f. 10).
44. *Non meteu a ninguén na *xusticia.*⁴⁴ (f. 15).
45. *Non quero, non quero, e morría cas ganas.*⁴⁵ (f. 13).
46. *O porco debía ser cempés. / *Si o porco fora cempés...!*⁴⁶ (f. 06).
47. *O que fixo o cesto que lle poña o aro.*⁴⁷ (f. 12).
48. *Ó que morre, *Dios o teña na gloria.*⁴⁸ (f. 17).
49. *O rapaz non é teu, i-agarímalo moito; explícame o conto.*⁴⁹ (f. 07).
50. *Pouco mal e ben xemido.*⁵⁰ (f. 15).
-
- ²⁷ *Coma min n'hai outro no meu canto.*
- ²⁸ 1: *Chamábase músico e tocaba o tambor. / 2: Tocaba o tambor e chamábase músico.* [N. de ed.: Esta fórmula revela unha baixa consideración da percusión. Obviamente o dito procede dalgúen sen experiencia ningunha no mundo da música e que bota de conta que a percusión é asunto moi secundario, cando realmente é o director oculto dun grupo musical e, se a percusión non é de calidade, estraga todo; mentres que, se a ten, como acontece con certas pandeireteiras, sosteñen o conxunto e engádenlle matices e brillantez].
- ²⁹ 1: *Despois que o burro vai no xó, ¡xo, burro, xo! / 2: Despois que o burro vai no ichó, ¡xo, burro, xo!*
- ³⁰ *Dici-la verdade, según e cómo...*
- ³¹ *Digocho Xan, enténdemo Pedro.*
- ³² *Digocho Xan, enténdemo Pedro. *[Hay]*
- ³³ 1: *Fartos, e non de fame. / 2: Dios nos vexa fartos, e non de fame.*
- ³⁴ *Dixo unha parvada, e mais non era parvo.*
- ³⁵ 1: *Do ceo veña quen nos manteña. / 2: De arriba veña quen nos manteña.*
- ³⁶ *Has de cantar que che hei de dar zonchos; si non son moitos, serán poucos.*
-
- ³⁷ *Ímola andando, que a festa vai boa.*
- ³⁸ *Ladra o can, y-o gato ergue a cabeza.*
- ³⁹ *Librenos Dios de nubeiros e preitos.*
- ⁴⁰ *Meu conselleiriño; ti pol-o teu y-eu pol-o meu camiño.*
- ⁴¹ *Morra o conto.*
- ⁴² *Non custe mail-a salsa que o peixe.*
- ⁴³ *Non gabel-a vaca, que non cha quero mercar.*
- ⁴⁴ *Non meteu a ninguén na xusticia.*
- ⁴⁵ *Non quero, non quero, e morría cás ganas.*
- ⁴⁶ *O porco debía ser cempés. / 2: Si o porco fora cempés!...*
- ⁴⁷ *O que fixo o cesto que lle poña o aro.*
- ⁴⁸ *Ó que morre, Diol-o teña na gloria.*
- ⁴⁹ *O rapaz n'e teu, y-agarímalo moito; explícame o conto.*
- ⁵⁰ *Pouco mal e ben xemido.*

51. *Pregúntalle a Mateu, que sabe tanto como eu.*⁵¹ (f. 15).
52. *Santa Lilaila *pareu por un dedo; será verdade, pero eu non o creo.*⁵² (f. 14).
53. *Si o porco fora cempés.*⁵³ (f. 10).
54. *Soñou o cego que vía.*⁵⁴ (f. 09).
55. *Sopetear, que hai prebe.*⁵⁵ (f. 03).
56. *Ti que non podes, lévame ás costas.*⁵⁶ (f. 07).
57. *Todos eramos *gallegos, menos o patrón, que era de Muros. / Todos somos *gallegos, menos o patrón, que é de Muros.*⁵⁷ (f. 14).
58. *Zapateiro, con perdón.*⁵⁸ (f. 13).
59. *¡Quen te collera na augha / na palla dos ovos! ~ dos nabos!*⁵⁹ (f. 13).
60. *¡Si o porco voara...!*⁶⁰ (f. 10).
61. *¿Acabaches? Fai o cadullo. / ¿Xa acabaches? Fai o cadullo.*⁶¹ (f. 05).

2.3.1. Fórmulas dialogadas

62. *No tempo das cereixas: “-¿De onde *eres? -¡De Seixalbo!” Despois: “-De Seixalviño”. fórm.- dial.*⁶² (f. 05).
63. *-¿Como te chamas? -Come castañas. fórm.- dial.*⁶³ (f. 19).

64. *-¿Quen matou ó Meco? -Matámolo todos. fórm.- dial.*⁶⁴ (f. 20).
65. *-¿Ti qué pescas, Xan? -Pesco barallocas. -¿E con qué as engadas? -As unhas coas outras. fórm.- dial.*⁶⁵ (f. 19).

2.4. Refróns

66. *A alegría non se pode repartir.*⁶⁶ (f. 14).
67. *A anduriña volve ó niño. / A anduriña volve a onde tuvo o niño.*⁶⁷ (f. 03).
68. *A aquillada fai que os bois veñan ó rego.*⁶⁸ (f. 08).
69. *A araña non estende a tea pra mollala. / A araña non tece a tea pra mollala.*⁶⁹ (f. 19)⁷⁰.
70. *A barriga non ten espera.*⁷¹ (f. 11).
71. *A bo zorro millor can.*⁷² (f. 21).
72. *A cada pregunta, responder con outra.*⁷³ (f. 14).
73. *A cada *cual tratalo como val.*⁷⁴ (f. 11).
74. *A casa non se empeza a facer polo tellado.*⁷⁵ (f. 16).
75. *A casa, con caber nela, xa é casa.*⁷⁶ (f. 09).

⁵¹ *Pregúntalle a Mateu, que sabe tanto como eu.*

⁵² *Santa Lilaila pareu por un dedo; será verdade, pero eu non o creo.*

⁵³ *Si o porco fora cempés.*

⁵⁴ *Soñou o cego que vía.*

⁵⁵ *Sopetear que hai prebe.*

⁵⁶ *Ti que non podes, lévame ás costas.*

⁵⁷ 1: *Todos eramos gallegos, menos o patrón, que era de Muros. / 2: Todos somos gallegos, menos o patrón, que é de Muros.*

⁵⁸ *Zapateiro, con perdón.*

⁵⁹ 1: *¡Quén te collera na auja dos ovos! / 2: ¡Quén te collera na palla dos nabos!*

⁶⁰ *¡Si o porco voara...!*

⁶¹ 1: *¿Acabaches? Fai o cadullo. / 2: ¿Xa acabaches? Fai o cadullo.*

⁶² *No tempo das cereixas: “¿De onde eres? ¡De Seixalbo!” Despois: “De Seixalviño”.*

⁶³ *¿Cómo te chamas? Come castañas.*

⁶⁴ *¿Quén matou ó Meco? Matámolo todos.*

⁶⁵ *¿Ti qué pescas, Xan? Pesco barallocas. ¿E con qué as engadas? As unhas coas outras.*

⁶⁶ *A alegría non se pode repartir.*

⁶⁷ 1: *A anduriña volve ó niño. / 2: A anduriña volve a onde tuvo o niño.*

⁶⁸ 1: *A aquillada fai que os bois veñan ó rego. / 2: A aquillada fai que os bois veñan ó rego.*

⁶⁹ 1: *A araña non estende a tea pra mollala. / 2: A araña non tece a tea pra mollala.*

⁷⁰ [N. de ed.] Delicada metáfora que expresa que cando a araña sobe a tece-la súa tea é sinal de que vén tempo seco; e, se andar polo chan, probablemente chove ou choverá.

⁷¹ *A barriga non ten espera.*

⁷² *A bo zorro millor can.*

⁷³ *A cada pregunta, responder con outra.*

⁷⁴ *A cada cual tratalo como val.*

⁷⁵ *A casa non se empeza a facer polo tellado.*

⁷⁶ *A casa, con caber n'ela, xa é casa.*

76. *A castaña aforra o pan.*⁷⁷ (f. 17).
77. *A cera dos santos alumea ós que n'ó son.*⁷⁸ (f. 10).
78. *A cortesía o máis das veces é finximento.*⁷⁹ (f. 13).
79. *A Cristo matárono na súa terra.*⁸⁰ (f. 10).
80. *A desgracia de outro non torna a nosa.*⁸¹ (f. 21).
81. *A fama non repara.*⁸² (f. 21).
82. *A fame logo farta.*⁸³ (f. 02).
83. *A fame tamén farta.*⁸⁴ (f. 17).
84. *A gaita alegre ós vellos e mais fainos chorar. / A gaita alegre ós vellos e tamén fainos chorar.*⁸⁵ (f. 06).
85. *A gaita que-lo gaiteiro.*⁸⁶ (f. 11).
86. *A i-auga cando cai non mira prá terra. / A y-auga cando cai non mira pra o que hai na terra.*⁸⁷ (f. 10).
87. *A i-auga, pra os lameiros.*⁸⁸ (f. 20).
88. *A lei é dura pra o que non ten.*⁸⁹ (f. 21).
89. *A *limosna pídesse polas boas, e se non, á forza. / A *limosna pídesse pol-as boas, e se non, pol-a forza.*⁹⁰ (f. 21).
90. *A menos, calquera vai.*⁹¹ (f. 21).
91. *A millor moda é a que a un lle acomoda.*⁹² (f. 21).
92. *A morte non repara. / A morte non escolle*⁹³ (f. 15).
93. *A muller hai que querela coa i-alma, e tamén co corpo.*⁹⁴ (f. 17).
94. *A pandeiro vello, ferriñas novas.*⁹⁵ (f. 17).
95. *A pidir calquera chega.*⁹⁶ (f. 01).
96. *A pidir logo se chega.*⁹⁷ (f. 21).
97. *A porta aberta ás veces garda a casa.*⁹⁸ (f. 16).
98. *A quen non ten fillos dálle Dios sobriños.*⁹⁹ (f. 14).
99. *Ás santas en candieiro rézalle afeito.*¹⁰⁰ (f. 07).
100. *A tallada está no prato pra que a coman. / A tallada bótase no prato pra que a coman*¹⁰¹ (f. 20).
101. *A todo se afai un, menos a non comer.*¹⁰² (f. 09).
-
- ⁷⁷ *A castaña aforra o pan.*
- ⁷⁸ *A cera dos santos alumea ós que n'ó son.*
- ⁷⁹ *A cortesía o máis das veces é finximento.*
- ⁸⁰ 1: *A Cristo matárono na sua terra. / 2: A Cristo matárono os seus.*
- ⁸¹ *A desgracia de outro non torna a nosa.*
- ⁸² *A fama non repara.* [N. de ed.: Aínda que o ms. di claramente fama, podería ser erro por fame, xa que noutros refraneiros encontramos paralelos: *A fame non ten lei. A fame non espera. A fame non ten agarda. Aínda que tamén é certo que se detecta A alegría non espera / agarda.*].
- ⁸³ *A fame logo farta.*
- ⁸⁴ *A fame tamén farta.* [N. de ed.: Supoñemos que este *farta* hai que entendela no sentido secundario e metafórico de que “resulta insoportable”].
- ⁸⁵ 1: *A gaita alegre ós vellos e mais fainos chorar. / 2: A gaita alegre ós vellos e tamén fainos chorar.*
- ⁸⁶ 1: *A gaita quel-o gaiteiro. / 2: A gaita quel-o gaiteiro.* [N. de ed. Esta forma que-lo gaiteiro por quer o gaiteiro tamén aparece recollida por Saco y Arce coa grafía quel-o e comenta “Cada oficio o profesión exige para su desempeño personas competentes” (SACO2:306)].
- ⁸⁷ 1: *A y-auga cando cai non mira pra terra. / 2: A y-auga cando cai non mira pra o que hai na terra.*
- ⁸⁸ *A y-auga, pra os lameiros.*
-
- ⁸⁹ *A lei é dura pra o que non ten.* [N. de ed.: Esta paremia parece unha reelaboración do vello refrán latino *Dura lex sed lex* (“A lei é dura pero é a lei”)].
- ⁹⁰ 1: *A *limosna pídesse pol-as boas, e se non, á forza. / 2: A *limosna pídesse pol-as boas, e se non, pol-a forza.*
- ⁹¹ *A menos, calquera vai.*
- ⁹² *A millor moda é a que a un ll'acomoda.*
- ⁹³ 1: *A morte non repara. / 2: A morte non escolle.*
- ⁹⁴ *A muller hai que querela coa y-alma, e tamén có corpo.*
- ⁹⁵ *A pandeiro vello, ferriñas novas.*
- ⁹⁶ *A pidir calquera chega.*
- ⁹⁷ *A pidir logo se chega.*
- ⁹⁸ *A porta aberta ás veces garda a casa.*
- ⁹⁹ *A quen non ten fillos dalle Dios sobriños.*
- ¹⁰⁰ *A santa en candieiro rézalle afeito.*
- ¹⁰¹ 1: *A tallada está no prato pra que a coman. / 2: A tallada bótase no prato pra que a coman.*
- ¹⁰² *A todo se afai un, menos a non comer.*

102. *A toupa trocou os ollos polo rabo.*¹⁰³ (f. 02).
103. *A toura do santo mantémola todos.*¹⁰⁴ (f. 08).
104. *A traballar vai un como o can ca tunda, pero vai.*¹⁰⁵ (f. 03).
105. *A *lengua logo di; pero o mal que pode facer non se repara tan axiña.*¹⁰⁶ (f. 21).
106. *A *pruma vai tras do tinteiro.*¹⁰⁷ (f. 11).
107. *A *xusticia bota a un polas portas. / A xusticia bota pol-as portas.*¹⁰⁸ (f. 13).
108. *Abonda o que ninguén quer.*¹⁰⁹ (f. 20).
109. *Aire e vento son o mesmo.*¹¹⁰ (f. 13).
110. *Almorzo cedo, cria carne e sebo, almorzo tarde cria sebo e carne.*¹¹¹ (f. 13).
111. *Allos e cebolas, parentes son.*¹¹² (f. 05).
112. *Allos e cebolas, parentes son.*¹¹³ (f. 04).
113. *Anada na Rabeda, fame en toda a terra.*¹¹⁴ (f. 05).
114. *Andar, andar, e nunca chegar.*¹¹⁵ (f. 02).
115. *Ande polo aire quen queira, que o home é terreño.*¹¹⁶ (f. 13).
116. *Ansias ó lombo é a pior carga.*¹¹⁷ (f. 07).
117. *As albres queren medrar por riba e por baixo. / As albres queren medrar pra riba e pra baixo.*¹¹⁸ (f. 09).
118. *As cousas parecen ben por fóra.*¹¹⁹ (f. 17).
119. *As edras non agarran nas paredes novas. / En parede nova non se ven edras.*¹²⁰ (f. 06).
120. *As edras son o mal das paredes vellas.*¹²¹ (f. 06).
121. *As mans finas, pra as *custureiras.*¹²² (f. 06).
122. *As mañas non se perden.*¹²³ (f. 06).
123. *As mataduras das bestas disimúlanse ca albarda.*¹²⁴ (f. 10).
124. *As merendolas quantan as cholas. / Coas merendolas quecen as cholas.*¹²⁵ (f. 12).
125. *As moitas paradas fan longo o camiño.*¹²⁶ (f. 11).
126. *As sardiñas están no mar dando ó rabo.*¹²⁷ (f. 15).
127. *Ás veces é millor dar que emprestar. / Ás veces é millor regalar que emprestar.*¹²⁸ (f. 02).
128. *Ás veces, perdendo *gánase.*¹²⁹ (f. 18).
129. **Astra que chega a da morte non se morre.*¹³⁰ (f. 06).
-
- ¹⁰³ *A toupa trocou os ollos polo rabo.*
- ¹⁰⁴ *A toura do santo mantémola todos.*
- ¹⁰⁵ *A traballar vai un como o can ca tunda, pero vai.*
- ¹⁰⁶ *A lingua logo di; pero o mal que pode facer non se repara tan axiña.*
- ¹⁰⁷ *A pruma vai tras do tinteiro.*
- ¹⁰⁸ 1: *A xusticia bota a un pol-as portas. / 2: A xusticia bota pol-as portas.*
- ¹⁰⁹ *Abonda o que ninguén quer.*
- ¹¹⁰ *Aire e vento son o mesmo.*
- ¹¹¹ *Almorzo cedo, cria carne e sebo, almorzo tarde cria sebo e carne.*
- ¹¹² *Allos e cebolas, parentes son.*
- ¹¹³ *Allos e cebolas, parentes son.*
- ¹¹⁴ *Anada na Rabeda, fame en toda a terra.* [N. de ed.: A Rabeda comprende dúas parroquias de dous concellos ourensáns estremeiros: Santa Cruz da Rabeda do concello de San Cibrao das Viñas e Santiago da Rabeda do concello de Taboadela].
- ¹¹⁵ *Andar, andar, e nunca chegar.*
- ¹¹⁶ *Ande pol-o aire quen queira, que o home é terreño.*
- ¹¹⁷ *Ansias ó lombo é a pior carga.*
-
- ¹¹⁸ 1: *As albres queren medrar por riba e por baixo. / 2: As albres queren medrar pra riba e pra baixo.*
- ¹¹⁹ *As cousas parecen ben por fora.*
- ¹²⁰ 1: *As edras non agarran nas paredes novas. / 2: En parede nova non se ven edras.*
- ¹²¹ *As edras son o mal das paredes vellas.*
- ¹²² *As mans finas, pra as custureiras.*
- ¹²³ *As mañas non se perden.*
- ¹²⁴ *As mataduras das bestas disimúlanse cá albarda.*
- ¹²⁵ 1: *As merendolas quantan as cholas. / 2: Coas merendolas quecen as cholas.*
- ¹²⁶ *As moitas paradas fan longo o camiño.*
- ¹²⁷ *As sardiñas están no mar dando ó rabo.*
- ¹²⁸ 1: *Ás veces é millor dar que emprestar. / 2: Ás veces é millor regalar que emprestar.*
- ¹²⁹ *Ás veces, perdendo gánase.*
- ¹³⁰ *Hastra que chega a da morte non se morre.*

130. *Auga parada non move muiño. / Auga pasada non move muiño.*¹³¹ (f. 15).
131. *Auga parada, apodrece.*¹³² (f. 14).
132. *Auga pouca e xamón astra a boca.*¹³³ (f. 12).
133. *Avogados e nubeiros, apárteos *Dios dos meus eidos.*¹³⁴ (f. 11).
134. *Azoutar e dar no cu, todo é un. / Tanto ten azoutar como dar no cú.*¹³⁵ (f. 05).
135. *Bebeche ou non bebeche, mais na tasca estiveche. / *Si na tasca/taberna estiveches, inda que non beberas, bebeche.*¹³⁶ (f. 12).
136. *Ben lle vai ó que aconsella.*¹³⁷ (f. 10).
137. *Besta de probe, con todo pode.*¹³⁸ (f. 11).
138. *Besta grande, ande ou non ande.*¹³⁹ (f. 10).
139. *Boa anada, despois de gardada.*¹⁴⁰ (f. 01).
140. *Boa vida a do crego: sempre canta, *sea polo que *sea.*¹⁴¹ (f. 16).
141. *Boa vida a do porco, *si non fora o fin que lle espera / agarda.*¹⁴² (f. 16).
142. *Boca que se abre, ou fame, ou sono, ou *ruindá do dono.*¹⁴³ (f. 14).
143. *Boi na corte, ben descansa.*¹⁴⁴ (f. 13).
144. *Bota o pé *sin medo, onde pisa o boi. / Bota o pé sin medo, *si o boi pisou antes.*¹⁴⁵ (f. 01).
145. *Burro morto, cebada ó rabo.*¹⁴⁶ (f. 15).
146. *Cada cousa quer seu tempo.*¹⁴⁷ (f. 12).
147. *Cada día, queixo, e todo o ano un queixo.*¹⁴⁸ (f. 13).
148. *Cada paxaro canta ó seu modo / xeito.*¹⁴⁹ (f. 03).
149. *Cada probe enterra a seu pai como pode.*¹⁵⁰ (f. 10).
150. *Cada un come do seu, i-a xusticia, o dos máis. / Cada un come o seu, i-os ladrós, o dos mais.*¹⁵¹ (f. 11).
151. *Cada un é o millor criado pra si. / O meu criado son eu.*¹⁵² (f. 04).
152. *Cada un fai do seu un pandeiro. / Cada un pode facer do seu un pandeiro.*¹⁵³ (f. 17).
153. *Cada un polo seu volve. / Cada un volve pol-o seu.*¹⁵⁴ (f. 12).

¹³¹ 1: *Auga parada non move muiño. / 2: Auga pasada non move muiño.*

¹³² *Auga parada, apodrece.*

¹³³ *Auga pouca e xamón hastra a boca. [Prado]*

¹³⁴ *Abogados e nubeiros, apárteos Dios dos meus eidos.*

¹³⁵ 1: *Azoutar e dar no cú, todo é un. / 2: Tanto ten azoutar como dar no cú.*

¹³⁶ 1: *Bebeche ou non bebeche, mais na tasca estiveche. / 2: Si na tasca/taberna estiveches, inda que non beberas, bebeche.*

¹³⁷ *Ben lle vai ó que aconsella.*

¹³⁸ *Besta de probe, con todo pode.*

¹³⁹ *Besta grande, ande ou non ande.*

¹⁴⁰ *Boa anada, despois de gardada.*

¹⁴¹ *Boa vida a do crego: sempre canta, sea pol-o que sea.*

¹⁴² 1: *Boa vida a do porco, si non fora o fin que lle espera. / 2: Boa vida a do porco, si non fora o fin que lle agarda.*

¹⁴³ 1: *Boca que se abre, ou fame, ou sono, ou ruindá do dono. / 2: Boca que se abre, ou fame, ou sono, ou ruindá do dono.*

¹⁴⁴ 1: *Boi na corte, ben descansa. / 2: Boi na corte, ben descansa.*

¹⁴⁵ 1: *Bota o pé sin medo, onde pisa o boi. / 2: Bota o pé sin medo, si o boi pisou antes.*

¹⁴⁶ *Burro morto, cebada ó rabo.*

¹⁴⁷ *Cada cousa quer seu tempo.*

¹⁴⁸ *Cada día, queixo, e todo o ano un queixo.*

¹⁴⁹ 1: *Cada paxaro canta ó seu modo. / 2: Cada paxaro canta ó seu xeito.*

¹⁵⁰ *Cada probe enterra a seu pai como pode.*

¹⁵¹ 1: *Cada un come do seu, y-a xusticia, o dos mais. / 2: Cada un come o seu, y os ladrós, o dos mais.*

¹⁵² 1: *Cada un é o millor criado pra si. / 2: O meu criado son eu.*

¹⁵³ 1: *Cada un fai do seu un pandeiro. / 2: Cada un pode facer do seu un pandeiro.*

¹⁵⁴ 1: *Cada un pol-o seu volve. / 2: Cada un volve pol-o seu.*

154. *Cada un sabe de si.*¹⁵⁵ (f. 21).
155. *Caldo *sin tasa e pan a fartar, con que eso haxa xa hai. / Pan sin tasa e caldo a fartar, inda que non haxa mais.*¹⁵⁶ (f. 09).
156. *Calquera can pilla un óso.*¹⁵⁷ (f. 11).
157. *Calquera can pilla un óso.*¹⁵⁸ (f. 08).
158. *Calzar alparagatas, ir cos pés descalzos.*¹⁵⁹ (f. 01).
159. *Camiñar entre toxos, espiñas de cote.*¹⁶⁰ (f. 01).
160. *Camiño que andar, nunca falta... astra que se morre.*¹⁶¹ (f. 12).
161. *Can de moito vicio, palleiro roubado. / Can de moito vicio, palleiro mal gardado.*¹⁶² (f. 14).
162. *Can na cadea di "Vou, vou" e non chega.*¹⁶³ (f. 06).
163. *Can / cadelo que se dá con todos n' é de ninguén.*¹⁶⁴ (f. 03).
164. *Cando a galiña se revolve, tamén se revolve o tempo.*¹⁶⁵ (f. 19).
165. *Cando a mesa está posta, veñen as moscas. / Á mesa posta, acoden as moscas*¹⁶⁶ (f. 04).
166. *Cando a mora madura, xa pinta a uva.*¹⁶⁷ (f. 12).
167. *Cando a vaca é de moitos non se pensa máis que en muxila.*¹⁶⁸ (f. 04).
168. *Cando descarga o nubeiro, non repara nos eidos.*¹⁶⁹ (f. 14).
169. *Cando hai qué comer, tense ganas de comer; cando non hai, tense fame.*¹⁷⁰ (f. 16).
170. *Cando menos se pensa salta a lebre.*¹⁷¹ (f. 15).
171. *Cando millor se atopaba na cama, comezou a choverlle nela. / Cando millor se atopaba na cama, deu en choverlle nela.*¹⁷² (f. 16).
172. *Cando non hai *xuicio, hai *xuicios. / Cando non hai xuicio houbo xuicio.*¹⁷³ (f. 13).
173. *Cando o santo está de cara, aproveitarse. / Cando o santo se pon de cara, non virarlle o cú.*¹⁷⁴ (f. 09).
174. *Cando o viño n' está polas nubes, están as nubes polo viño.*¹⁷⁵ (f. 04).

¹⁵⁵ *Cada un sabe de si.*

¹⁵⁶ 1: *Caldo sin tasa e pan a fartar, con que eso haxa xa hai. / 2: Pan sin tasa e caldo a fartar, inda que non haxa mais.*

¹⁵⁷ *Calquera can pilla un oso.*

¹⁵⁸ *Calquera can pilla un oso.*

¹⁵⁹ *Calzar alparagatas, ir còs pes descalzos.*

¹⁶⁰ *Camiñar entre toxos, espiñas de cote.*

¹⁶¹ *Camiño que andar, nunca falta... hastra que se morre.*

¹⁶² 1: *Can de moito vicio, palleiro roubado. / 2: Can de moito vicio, palleiro mal gardado.*

¹⁶³ *Can na cadea di "vou vou" e non chega.*

¹⁶⁴ 1: *Can que se da con todos n' é de ninguén. / 2: Cadelo que se da con todos n' é de ninguén.*

¹⁶⁵ *Cando a galiña se revolve, tamén se revolve o tempo.*

¹⁶⁶ 1: *Cando a mesa está posta, veñen as moscas. / 2: Á mesa posta, acoden as moscas.*

¹⁶⁷ *Cando a mora madura, xa pinta a uva. [Prado]*

¹⁶⁸ *Cando a vaca é de moitos non se pensa máis que en muxila.*

¹⁶⁹ *Cando descarga o nubeiro, non repara nos eidos.*

¹⁷⁰ *Cando hai que comer, tense ganas de comer; cando non hai, tense fame.*

¹⁷¹ *Cando menos se pensa salta a lebre.*

¹⁷² 1: *Cando millor se atopaba na cama, comezou a choverlle n'ela. / 2: Cando millor se atopaba na cama, deu en choverlle n'ela.*

¹⁷³ 1: *Cando non hai xuicio, hai xuicios. / 2: Cando non hai xuicio houbo xuicio.*

¹⁷⁴ 1: *Cando o santo está de cara, aproveitarse. / 2: Cando o santo se pon de cara, non virarlle o cú.*

¹⁷⁵ *Cando o viño n' está pol-as nubes, están as nubes pol-o viño. [N. de edición: Estar polas nubes significa "estar moi caro". Unha das maneiras galegas de dicir que un produto está caro é que non se lle chega (sobrenténdese 'de alto que está'): por iso está polas nubes que no mundo tradicional que non coñeceu a aviación significa "altísimo". Estar as nubes polo viño, en cambio, significa "esta-lo viño rebaixado con auga para podelo vender máis barato ó dar menos cantidade real de viño en cada medida"].*

175. *Cando se carga pénsase na descarga.*¹⁷⁶ (f. 07).
176. *Cando se come traballan os dentes. / Traballamos sempre: hastra cando comemos, traballan os dentes.*¹⁷⁷ (f. 11).
177. *Cando todos choran, o crego canta. / Cando todos choran, canta o crego.*¹⁷⁸ (f. 03).
178. *Cando un goza do que lle acomoda, dúas veces se goza. / Cando se goza do que se aforra, duas veces se goza.*¹⁷⁹ (f. 04).
179. *Cando *Dios dá non é migalleiro. / Cando *Dios da n' é migalleiro.*¹⁸⁰ (f. 03).
180. *Cando *Dios quer, a tódolos ventos chove.*¹⁸¹ (f. 04).
181. *Canta máis présa máis vagar.*¹⁸² (f. 14).
182. *Canto máis burro, máis peixe.*¹⁸³ (f. 20).
183. *Canto máis lonxe dos que mandan, millor. / Dos que mandan, canto mais lonxe.*¹⁸⁴ (f. 11).
184. *Canto poide ter o probe, cómeo no día.*¹⁸⁵ (f. 06).
185. *Cara limpa non é como cara lavada.*¹⁸⁶ (f. 07).
186. *Carga ben comprida vale por dúas.*¹⁸⁷ (f. 18).
187. *Carneiros i-ovellas, gando da miseria.*¹⁸⁸ (f. 12).
188. *Carne, do día, e pan, de onte.*¹⁸⁹ (f. 08).
189. *Cas á porta, cadelas na casa. / Cadelas na casa, cás á porta.*¹⁹⁰ (f. 06).
190. *Cas dúas pernas *iguales n'houbera coxos.*¹⁹¹ (f. 21).
191. *Casa de pais, escola de fillos.*¹⁹² (f. 11).
192. *Casa emprestada parece que bota fóra a un.*¹⁹³ (f. 17).
193. *Casa onde non hai, logo se goberna.*¹⁹⁴ (f. 08).
194. *Catro xastres fan un home, e *gracias. / Sete xastres fan un home, e gracias.*¹⁹⁵ (f. 06).
195. *Co medo á morte mórrese máis axiña.*¹⁹⁶ (f. 16).
196. *Co que xunta a formiga non come o boi.*¹⁹⁷ (f. 14).
197. *Co San Cosme, acabáronse as festas.*¹⁹⁸ (f. 18).
198. *Co vran tódolos bechos *rexurden.*¹⁹⁹ (f. 04).
199. *Colle o que che dan, inda que tires con il. / Colle o que che regalan, inda que tires cu-il*²⁰⁰ (f. 05).

¹⁷⁶ *Cando se carga pénsase na descarga.*

¹⁷⁷ 1: *Cando se come traballan os dentes. / 2: Traballamos sempre: hastra cando comemos, traballan os dentes.*

¹⁷⁸ 1: *Cando todos choran o crego canta. / 2: Cando todos choran canta o crego.*

¹⁷⁹ 1: *Cando un goza do que lle acomoda, duas veces se goza. / 2: Cando se goza do que se aforra, duas veces se goza.*

¹⁸⁰ 1: *Cando Dios da non é migalleiro. / 2: Cando Dios da n' é migalleiro.*

¹⁸¹ *Cando Dios quer, a todol-os ventos chove.*

¹⁸² *Canta mais presa mais vagar.*

¹⁸³ *Canto mais burro, mais peixe.*

¹⁸⁴ 1: *Canto mais lonxe dos que mandan, millor. / 2: Dos que mandan, canto mais lonxe.*

¹⁸⁵ *Canto poide tel-o probe, cómeo no día.*

¹⁸⁶ *Cara limpa n' é como cara lavada.*

¹⁸⁷ *Carga ben comprida vale por duas.*

¹⁸⁸ *Carneiros y-ovellas, gando da miseria.*

¹⁸⁹ *Carne, do día, e pan, de onte.*

¹⁹⁰ 1: *Cas á porta, cadelas na casa. / 2: Cadelas na casa, cás á porta.*

¹⁹¹ *Cás duas pernas iguales n'houbera coxos.*

¹⁹² *Casa de pais, escola de fillos.*

¹⁹³ *Casa emprestada parece que bota fora a un.*

¹⁹⁴ *Casa onde non hai, logo se goberna.*

¹⁹⁵ 1: *Catro xastres fan un home, e gracias. / 2: Sete xastres fan un home, e gracias.*

¹⁹⁶ *Cô medo á morte mórrese máis axiña.*

¹⁹⁷ *Cô que xunta a formiga non come o boi.*

¹⁹⁸ *Cô San Cosme, acabáronse as festas.*

¹⁹⁹ *Co ¿vran / vrau? todol-os bechos rexurden.*

²⁰⁰ 1: *Colle o que che dan, inda que tires cu-il. / 2: Colle o que che regalan, inda que tires cu-il.*

200. *Colleume a man un ladrón, e despois contei os dedos.*²⁰¹ (f. 10).
201. *Cómase ou non se coma, os dentes gástanse.*²⁰² (f. 06).
202. *Comer na casa allea presta máis que na de un.*²⁰³ (f. 02).
203. *Comer, onde se queira, e *dormir, na casa.*²⁰⁴ (f. 07).
204. *Con bo nabo ben se f...*²⁰⁵ (f. 05).
205. *Con calma e tempo, todo se dá feito.*²⁰⁶ (f. 06).
206. *Consellos, dos vellos.*²⁰⁷ (f. 15).
207. *Conta de tolos, ganancia de cordos.*²⁰⁸ (f. 14).
208. *Contas ó día levadas, nunca son equivocadas.*²⁰⁹ (f. 12).
209. *Contei onde me abrigaba, e quedei fóra. / Dixen onde me abrigaba, e quedei fora.*²¹⁰ (f. 06).
210. *Contra o que *Dios manda, non val ir.*²¹¹ (f. 05).
211. *Conversa de lavadeiro, deixala ir en i-auga. / Conversa de lavadeiro, deixala ir polo regueiro*²¹² (f. 08).
212. *Corre o ouro pra o tesouro.*²¹³ (f. 15).
213. *Corte ou cortello. / Ou corte ou cortello.*²¹⁴ (f. 13).
214. *Crego feito, muller é.*²¹⁵ (f. 04).
215. *Cría corvos e quitaranche os ollos.*²¹⁶ (f. 18).
216. *Cunha muller xa vai un ben servido. / Cunha muller xa un vai ben servido.*²¹⁷ (f. 21).
217. *Chámate o amo, fai que non *oies.*²¹⁸ (f. 13).
218. *Da risa ás bágoas media o fuciño. / Da risa ás bágoas non media mais que o fuciño.*²¹⁹ (f. 10).
219. *Dáme pan e chámame can.*²²⁰ (f. 01).
220. *Dáme pan e chámame tonto.*²²¹ (f. 01).
221. *De neno, rei; de mozo, capitán; de casado, burro, e de vello, can.*²²² (f. 12).
222. *De terra, mantéñense as cobras.*²²³ (f. 17).
223. *De *Dios ninguén se esconde.*²²⁴ (f. 18).
224. *Despois que eu morra, que pare o muíño.*²²⁵ (f. 09).
225. *Día de todo, *visperas de nada.*²²⁶ (f. 16).
226. *Día de *amorrada *vispora de nada.*²²⁷ (f. 09).
227. *Dios sabe o que fai, e nós n'o entendemos.*²²⁸ (f. 13).

²⁰¹ *Colleume a man un ladrón, e despois contei os dedos.*

²⁰² *Cómase ou non se coma, os dentes gástanse.*

²⁰³ *Comer na casa allea presta mais que na de un.*

²⁰⁴ *Comer onde se queira, e dormir na casa.*

²⁰⁵ *Con bó nabo ben se f...*

²⁰⁶ 1: *Con calma e tempo, todo se da feito. / 2: Con calma e tempo, todo se da feito.*

²⁰⁷ *Consellos, dos vellos.*

²⁰⁸ *Conta de tolos, ganancia de cordos.*

²⁰⁹ *Contas ó día levadas, nunca son equivocadas. [Prado]*

²¹⁰ 1: *Contei onde me abrigaba, e quedei fora. / 2: Dixen onde me abrigaba, e quedei fora.*

²¹¹ *Contra o que Dios manda, non val ir.*

²¹² 1: *Conversa de lavadeiro, deixala ir en y-auga. / 2: Conversa de lavadeiro, deixala ir pol-o regueiro.*

²¹³ *Corre o ouro pra o tesouro.*

²¹⁴ 1: *Corte ou cortello. / 2: Ou corte ou cortello.*

²¹⁵ *Crego feito, muller é.*

²¹⁶ *Cría corvos e quitaranche os ollos.*

²¹⁷ 1: *C'unha muller xa vai un ben servido. / 2: C'unha muller xa un vai ben servido.*

²¹⁸ *Chámate o amo, fai que non oyes.*

²¹⁹ 1: *Da risa ás bágoas media o fuciño. / 2: Da risa ás bágoas non media mais que o fuciño.*

²²⁰ *Dáme pan e chámame can.*

²²¹ *Dáme pan e chámame tonto.*

²²² *De neno, rei; de mozo, capitán; de casado, burro, e de vello, can.*

²²³ *De terra, mantéñense as cobras.*

²²⁴ *De Dios ninguén se esconde.*

²²⁵ *Despois que eu morra, que pare o muíño.*

²²⁶ *Día de todo, visperas de nada.*

²²⁷ *Día de *amorrada vispora de nada.*

²²⁸ *Dios sabe o que fai, e nós n'o entendemos.*

228. *Do estar quedo ó estar morto, non vai moito.*²²⁹ (f. 04).
229. *Do mal que un fai non ten toda a culpa.*²³⁰ (f. 02).
230. *Do outubro en diante, pitanza fumeante. / Do outono pra diante, a pitanza fumeante.*²³¹ (f. 12).
231. *Do porco todo se aproveita.*²³² (f. 15).
232. *En casa chea tamén pode haber fame.*²³³ (f. 05).
233. *En pano podre non gaste-lo fio.*²³⁴ (f. 10).
234. *En Redes non te quedes, en Ares non te pares, en Caamouco para pouco. / En Ares non te pares, en Caamouco para pouco.*²³⁵ (f. 03).
235. *En tempo de cas todo son ouveos.*²³⁶ (f. 12).
236. *En tempo de eiras, nin domingo nin festas.*²³⁷ (f. 12).
237. *En tocantes a repartir, cada un quer o millor pra si. / En tocantes a repartir, cada un arrima o millor pra sí.*²³⁸ (f. 12).
238. *En xaneiro anda a noite tralo día. / En xaneiro anda a noite co día ás porfías.*²³⁹ (f. 19).
239. *En *outubre, graus curados e viños de nai sacados. / No outono, graus curados e viños de nai sacados.*²⁴⁰ (f. 12).
240. *Encargo feito, cartiños por diante. / Encargo feito, pide os cartiños por diante.*²⁴¹ (f. 06).
241. *Entre mozo e moza, o carreiriño polo medio.*²⁴² (f. 20).
242. *Espiga caída mata á ovella.*²⁴³ (f. 12).
243. *Esquece o que non convén.*²⁴⁴ (f. 06).
244. *Estaba cego por ela, i-andivo ás palpadelas.*²⁴⁵ (f. 04).
245. *Estaba en coiro i-envolveuse nun cacho de rede. / Estaba en coiro i-envolveuse nun pedazo de rede.*²⁴⁶ (f. 03).
246. *Esterco de galiña, esterco quente.*²⁴⁷ (f. 06).
247. *Fai máis festa o que toca as *campanas que quen vai na procesión.*²⁴⁸ (f. 18).
248. *Fai máis un pai por cen fillos que cen fillos por un pai.*²⁴⁹ (f. 14).
249. *Faise de un o que se quer, cando lle poñen o pé no pescozo.*²⁵⁰ (f. 20).
250. *Fálase da feira *según vai nela.*²⁵¹ (f. 13).

²²⁹ *Do estar quedo ó estar morto, non vai moito.*

²³⁰ *Do mal que un fai non ten toda a culpa.*

²³¹ 1: *Do outubro en diante, pitanza fumeante. / 2: Do outono pra diante, a pitanza fumeante.*

²³² *Do porco todo se aproveita.*

²³³ *En casa chea tamén pode haber fame.*

²³⁴ *En pano podre non gastel-o fio.*

²³⁵ 1: *En Redes non te quedes, en Ares non te pares, en Caamouco para pouco. / 2: En Ares non te pares, en Caamouco para pouco.*

²³⁶ *En tempo de cas todo son ouveos.*

²³⁷ 1: *En tempo de eiras, nin domingo nin festas. [Prado] / 2: En tempo de eiras, nin domingo nin festas.*

²³⁸ 1: *En tocantes a repartir, cada un quer o millor pra si. / 2: En tocantes a repartir, cada un arrima o millor pra sí.*

²³⁹ 1: *En xaneiro anda a noite tral-o día. / 2: En xaneiro anda a noite cô día ás porfías.*

²⁴⁰ 1: *En outubro, graus curados e viños de nai sacados. / 2: No outono, graus curados e viños de nai sacados.*

²⁴¹ 1: *Encargo feito, cartiños por diante. / 2: Encargo feito, pide os cartiños por diante.*

²⁴² *Entre mozo e moza, o carreiriño pol-o medio.*

²⁴³ *Espiga caída mata á ovella. [Prado]*

²⁴⁴ *Esquece o que non convén.*

²⁴⁵ *Estaba cego por ela, y-andivo ás palpadelas.*

²⁴⁶ 1: *Estaba en coiro y-envolveuse n'un cacho de rede. / 2: Estaba en coiro y-envolveuse n'un pedazo de rede.*

²⁴⁷ *Esterco de galiña, esterco quente.*

²⁴⁸ *Fai mais festa o que toca as campanas que quen vai na procesión.*

²⁴⁹ *Fai mais un pai por cen fillos que cen fillos por un pai.*

²⁵⁰ *Faise de un o que se quer, cando lle poñen o pe no pescozo.*

²⁵¹ *Fálase da feira según vai n'ela.*

251. *Faltriqueira rachada non *sirve pra gardar. / Quixo encher unha faltriqueira rachada.*²⁵² (f. 09).
252. *Fame do pobre, fartura do rico.*²⁵³ (f. 15).
253. *Festa todo o ano cansaría máis que o traballo.*²⁵⁴ (f. 07).
254. *Firmar, tras de ler un por si.*²⁵⁵ (f. 20).
255. *Folgar sempre tamén cansa. / Folgar sempre tamén cansaría*²⁵⁶ (f. 04).
256. *Gaita *sola non fai festa.*²⁵⁷ (f. 01).
257. *Galo no poleiro está no seguro, *mentras non sai ou n'o botan.*²⁵⁸ (f. 14).
258. *Gardar boa crianza con quen a ten.*²⁵⁹ (f. 05).
259. *Gastar *sin tino, dar de fuciños.*²⁶⁰ (f. 20).
260. *Gata axaneirada, ben sei como acaba.*²⁶¹ (f. 06).
261. *Golfiños pola beira, mal tempo ás carreiras. / Golfiños na ribeira, tronada ás carreiras.*²⁶² (f. 19).
262. *Hai a quen non lle chega o sol polo día, e tamén o quixera pola noite.*²⁶³ (f. 21).
263. *Hai bois que teñen cornos pra adornárense.*²⁶⁴ (f. 03).
264. *Hai máis cas que ósos.*²⁶⁵ (f. 12).
265. *Hai que chamar por *Dios de maneira que nos queira oír. / Hai que chamar por Dios de modo que nos queira oír;*²⁶⁶ (f. 16).
266. *Hai que estar ás verdes e mais ás maduras.*²⁶⁷ (f. 15).
267. *Hai quen morre de medo a morrer.*²⁶⁸ (f. 19).
268. *Hai quen toda a vida morre.*²⁶⁹ (f. 19).
269. *Hai tolos ós que ás veces dálles por ser cordos. / Hai tolos por falta de miolos y-outros por sobra.*²⁷⁰ (f. 01).
270. *Hai tolos por falta de miolos e tamén por sobra.*²⁷¹ (f. 03).
271. *Haxa pan e coza o forno.*²⁷² (f. 13).
272. *Hai que estar a velas vir.*²⁷³ (f. 15).
273. *Home casado muller é.*²⁷⁴ (f. 04).
274. *Home de palla é pallazo.*²⁷⁵ (f. 07).
275. *Home falso astra cando se ri regaña os dentes.*²⁷⁶ (f. 09).
276. *Home pousón é bo pra ir busca-la morte.*²⁷⁷ (f. 08).

²⁵² 1: *Faltriqueira rachada non sirve pra gardar. / 2: * Quixo encher unha faltriqueira rachada.*

²⁵³ *Fame do pobre, fartura do rico.*

²⁵⁴ *Festa todo o ano cansaría máis que o traballo.*

²⁵⁵ *Firmar, tras de ler un por si.*

²⁵⁶ 1: *Folgar sempre tamén cansa. / 2: Folgar sempre tamén cansaría.*

²⁵⁷ *Gaita sola non fai festa.*

²⁵⁸ *Galo no poleiro está no seguro, mentras non sai ou n'o botan.*

²⁵⁹ *Gardar boa crianza con quen-a ten.*

²⁶⁰ *Gastar sin tino, dar de fuciños.*

²⁶¹ *Gata axaneirada, ben sei como acaba.*

²⁶² 1: *Golfiños pola beira, mal tempo ás carreiras. / 2: Golfiños na ribeira, tronada ás carreiras.*

²⁶³ *Hai a quen non lle chega o sol pol-o día, e tamén-o quixera pol-a noite.*

²⁶⁴ *Hai bois que teñen cornos pra adornárense.*

²⁶⁵ *Hai máis cas que osos.*

²⁶⁶ 1: *Hai que chamar por Dios de maneira que nos queira oír. / 2: Hai que chamar pro Dios de modo que nos queira oír.*

²⁶⁷ *Hay que estar ás verdes e mais ás maduras.*

²⁶⁸ *Hai quen morre de medo a morrer.*

²⁶⁹ *Hai quen toda a vida morre.*

²⁷⁰ *Hai tolos ós que ás veces dalles por ser cordos.*

²⁷¹ 1: *Hai tolos por falta de miolos e tamén por sobra. / 2: Hai tolos por falta de miolos y-outros por sobra.*

²⁷² *Haxa pan e coza o forno.*

²⁷³ 1: *Estar a velas vir. / 2: Hay que estar a velas vir.*

²⁷⁴ *Home casado muller é.*

²⁷⁵ *Home de palla é pallazo.*

²⁷⁶ *Home falso hastra cando se ri regaña os dentes.*

²⁷⁷ 1: *Home pousón é bo pra ir busca-la morte. / 2: É bo pra ir busca-la morte.*

277. *Home pousón, pra ir busca-la morte.*²⁷⁸ (f. 11).
278. *Home que baila con zocos leva a música nos pés.*²⁷⁹ (f. 11).
279. *Home sosegado, aire; home enfurecido, vento.*²⁸⁰ (f. 13).
280. *Imos por onde podemos ou por onde nos deixan.*²⁸¹ (f. 03).
281. *Inda que a sona renda é, ben está boa sona ter. / Inda que a sona non se ve, ben está boa sona ter.*²⁸² (f. 04).
282. *Inda que non haxa que mallar, non sobra a eira.*²⁸³ (f. 14).
283. *Inda que non se vaia ó mar, non está de máis deprender a nadar.*²⁸⁴ (f. 09).
284. *Inda que se teñan dous ollos e dúas orellas, por algo non se ten máis que unha *lengua.*²⁸⁵ (f. 17).
285. *Inda que se *gane o preito, non se libra un das *costas.*²⁸⁶ (f. 07).
286. *Inda que un sexa vello, o bo gusta velo. / Inda que un sexa vello, o que [é] bó gusta velo.*²⁸⁷ (f. 06).
287. *Ir a modo é ir con modo. / Ir a modo e mais con modo.*²⁸⁸ (f. 14).
288. *Labor feito non ten présa.*²⁸⁹ (f. 16).
289. *Labor feito non ten présa.*²⁹⁰ (f. 08).
290. **Limosna do rico, e do probe agarimo.*²⁹¹ (f. 06).
291. *Logo que a chola quece, o demais ferve. / Logo que a chola quece, todo o demais ferve.*²⁹² (f. 12).
292. *Máis caga un boi que cen anduriñas.*²⁹³ (f. 20).
293. *Máis confianza no mar que no río.*²⁹⁴ (f. 09).
294. *Máis cría o sol que a i-auga. / Mais cría o sol do que a y-auga.*²⁹⁵ (f. 10).
295. *Mal da moza que ó mozo lle ten que pór un interdito.*²⁹⁶ (f. 19).
296. *Manda quen pode.*²⁹⁷ (f. 06).
297. *Mans da curia, poutas son. / Mans da curia e mans de ladrón, poutas son.*²⁹⁸ (f. 08).
298. *Mans de ladrón, poutas son.*²⁹⁹ (f. 08).
299. *Mata-la fame é a millor morte.*³⁰⁰ (f. 01).
300. *Medra o home pra devecer.*³⁰¹ (f. 01).
301. *Millo miúdo, pan de paxaros.*³⁰² (f. 06).
302. *Moitas cousas se fan de balde que pagando non se fixeran.*³⁰³ (f. 07).
303. *Moitas formigas poden cun escarabelo.*³⁰⁴ (f. 03).

²⁷⁸ *Home pousón, pra ir busca-la morte.*

²⁷⁹ *Home que baila con zocos leva a música nos pés.*

²⁸⁰ *Home sosegado, aire; home enfurecido, vento.*

²⁸¹ *Imos por onde podemos ou por onde nos deixan.*

²⁸² 1: *Inda que a sona renda(?) é, ben está boa sona ter. / 2: Inda que a sona non se ve, ben está boa sona ter.*

²⁸³ *Inda que non haxa que mallar, non sobra a eira.*

²⁸⁴ *Inda que non se vaya ó mar, non está de mais deprender a nadar.*

²⁸⁵ *Inda que se teñan dous ollos e dúas orellas, por algo non se ten máis que unha lingua.*

²⁸⁶ *Inda que se gane o preito, non se libra un das costas.*

²⁸⁷ 1: *Inda que un sexa vello, o bó gusta velo. / 2: Inda que un sexa vello, o que [é] bó gusta velo.*

²⁸⁸ 1: *Ir a modo é ir con modo. / 2: * Ir a modo e mais con modo.*

²⁸⁹ *Labor feito non ten presa.*

²⁹⁰ *Labor feito non ten presa.*

²⁹¹ **Limosna do rico, e do probe agarimo.*

²⁹² 1: *Logo que a chola quece, o demais ferve. / 2: Logo que a chola quece, todo o demais ferve.*

²⁹³ *Máis caga un boi que cen anduriñas.*

²⁹⁴ *Máis confianza no mar que no río.*

²⁹⁵ 1: *Mais cría o sol que a y-auga. / 2: Mais cría o sol do que a y-auga.*

²⁹⁶ *Mal da moza que ó mozo lle ten que por un interdito.*

²⁹⁷ *Manda quen pode.*

²⁹⁸ 1: *Mans da curia, poutas son. / 2: Mans da curia e mans de ladrón, poutas son.*

²⁹⁹ *Mans de ladrón, poutas son.*

³⁰⁰ *Matal-a fame é a millor morte.*

³⁰¹ *Medra o home pra devecer.*

³⁰² *Millo miúdo, pan de paxaros.*

³⁰³ *Moitas cousas se fan de balde que pagando non se fixeran.*

³⁰⁴ *Moitas formigas poden c'un escarabelo.*

304. *Moitas formigas poden cun escarabello.*³⁰⁵ (f. 04).
305. *Moito sabe o demo, por ser demo e por ser vello.*³⁰⁶ (f. 19).
306. *Moitos fan de tripas corazón.*³⁰⁷ (f. 13).
307. *Moza que ela non se quer gardar, n'a gardan os máis. / Moza que ela non se quer gardar, que a garde/gardaa o demo.*³⁰⁸ (f. 12).
308. *Muller que se compón, non se compón pra si.*³⁰⁹ (f. 09).
309. *Muller vella e sol posto, tanto ten. / Sol posto e muller vella, non quantan.*³¹⁰ (f. 03).
310. *Muller vella xa n'é muller. Home vello inda é home. / Muller vella non é muller.*³¹¹ (f. 03).
311. *Música delgadiña, pra os da vila.*³¹² (f. 07).
312. *Na boda de Xan Pingón, chegou e non sobrou, e *si houbera máis inda se comía.*³¹³ (f. 08).
313. *Na cas da viciña atan os cas con longanizas.*³¹⁴ (f. 11).
314. *Na casa da fame non morre o dono. / Na casa da fame non morre o seu dono.*³¹⁵ (f. 15).
315. *Na casa que se derruba, nin os ratos paran.*³¹⁶ (f. 10).
316. *Na casa ser e fóra parecer. / : Na casa ser e na praza parecer.*³¹⁷ (f. 09).
317. *Na guerra todos son valentes.*³¹⁸ (f. 05).
318. *Na terra de aquel home, quen non ten non come. / Na terra de aquel home, o que non ten que comer non come.*³¹⁹ (f. 07).
319. *Na terra dos lobos, ouvear como todos.*³²⁰ (f. 10).
320. *Na xente nova anda o formigo. / Ca xente nova anda o formigo.*³²¹ (f. 11).
321. *Nacemos pra morrer.*³²² (f. 16).
322. *Nas rúas da vila todo parece ben; pero nas eiras son as medas as que falan.*³²³ (f. 02).
323. *Nas túas contas, medida colmada, e nas alleas sempre axustada.*³²⁴ (f. 12).
324. *Neno que chora fai o seu oficio.*³²⁵ (f. 07).
325. *Nin burlarse das leis nin gardalas moi xustiño.*³²⁶ (f. 21).
326. *Nin en inverno *sin capa, nin en vrau *sin cabaza. / Nin en inverno sin capa,*

³⁰⁵ *Moitas formigas poden c'un escarabello.*
[Repetido]

³⁰⁶ *Moito sabe o demo, por ser demo e por ser vello.*

³⁰⁷ *Moitos fan de tripas corazón.*

³⁰⁸ 1: *Moza que ela non se quer gardar, nã gardan os mais. / 2: Moza que ela non se quer gardar, que a garde/gardaa o demo.*

³⁰⁹ *Muller que se compón, non se compón pra si.*

³¹⁰ 1: *Muller vella e sol posto, tanto ten. / 2: Sol posto e muller vella, non quantan.*

³¹¹ 1: *Muller vella n'é muller. / 2: Muller vella xa n'é muller. Home vello inda é home.*

³¹² *Música delgadiña, pra os da vila.*

³¹³ *Na boda de Xan Pingón, chegou e non sobrou, e si houbera mais inda se comía.*

³¹⁴ *Na cas da viciña atan os cas con longanizas.*

³¹⁵ 1: *Na casa da fame non morre o dono. / 2: Na casa da fame non morre o seu dono.*

³¹⁶ *Na casa que se derruba, nin os ratos paran.*

³¹⁷ 1: *Na casa ser e fora parecer. / 2: Na casa ser e na praza parecer.*

³¹⁸ *Na guerra todos son valentes.*

³¹⁹ 1: *Na terra de aquel home, quen non ten non come. / 2: Na terra de aquel home, o que non ten que comer non come.*

³²⁰ *Na terra dos lobos, ouvear como todos.*

³²¹ 1: *Na xente nova anda o formigo. / 2: Ca xente nova anda o formigo.*

³²² *Nacemos pra morrer.*

³²³ *Nas ruas da vila todo parece ben; pero nas eiras son as medas as que falan.*

³²⁴ *Nas tuas contas, medida colmada, e nas alleas sempre axustada.*

³²⁵ *Neno que chora fai o seu oficio.*

³²⁶ *Nin burlarse das leis nin gardalas moi xustiño.*

- nin en vrau *sin calabaza.* [Prado]³²⁷ (f. 12).
327. *Nin ir tan de présa que se chegue antes de tempo.*³²⁸ (f. 17).
328. *Nin ó mar sobra auga, nin ó home leña, nin ó avarento riqueza.*³²⁹ (f. 04).
329. *Nin por moito follaxe, hai máis froita. / Nin por moito follaxe, hai máis froita nas albres.*³³⁰ (f. 04).
330. *Nin tanto peixe que rompa a rede. / Nin tanto peixe que esfonde a rede.*³³¹ (f. 04).
331. *Ninguén pode fuxir de si.*³³² (f. 09).
332. *Ninguén tira pedras ó seu tellado.*³³³ (f. 17).
333. *No día da Ascensión nin os paxaros removen os ovos no niño. / No día da Ascensión nin os paxaros revolven/remexen os ovos no niño.*³³⁴ (f. 13).
334. *No *xuzgado está o tobo dos animais máis ruís.*³³⁵ (f. 02).
335. *No *xuzgado está o tobo dos máis feros lobos.*³³⁶ (f. 02).
336. *Non as fas, non as temas.*³³⁷ (f. 17).
337. *Non comer por vergonza, é cousa tonta.*³³⁸ (f. 19).
338. *Non é boa a anada astra que se garda na casa.*³³⁹ (f. 01).
339. *Non é de ouro todo o que reloce.*³⁴⁰ (f. 17).
340. *Non encargues *sin bota-los cartos por diante. / Non fagas encargo sin botalos cartos por diante*³⁴¹ (f. 06).
341. *N'hai mal que n'admita peor.*³⁴² (f. 15).
342. *N'hai que alegrarse do mal alleo.*³⁴³ (f. 21).
343. *Non morre a mala herba. / Mala herba non morre.*³⁴⁴ (f. 15).
344. *Non naceu o pan cocido. / : O pan non nace cocido.*³⁴⁵ (f. 12).
345. *Non perde os estribos o que non ten pés.*³⁴⁶ (f. 17).
346. *Non pode ergue-la cabeza o que ten o pé no pescozo. / Non pode ergue-la cabeza quen ten o pé no pescozo.*³⁴⁷ (f. 19).
347. *Non se anda *sólo cos pés.*³⁴⁸ (f. 21).
348. *Non se chama un, que o chaman.*³⁴⁹ (f. 07).
349. *Non se dá limosna *sin que se pida.*³⁵⁰ (f. 17).

³²⁷ 1: *Nin en inverno sin capa, nin en vran sin calabaza.* [Prado] / 2: *Nin en inverno sin capa, nin en vran sin cabaza.* [N. de ed.: PRADO di *Nin en inverno sin capa' nin en vrau sin calabaza.* (PRADO: 1906-55)].

³²⁸ *Nin ir tan de presa que se chegue antes de tempo.*

³²⁹ *Nin ó mar sobra auga, nin ó home leña, nin ó avarento riqueza.*

³³⁰ 1: *Nin por moito follaxe, hai máis froita. / 2: Nin por moito follaxe, hai máis froita nas albres.*

³³¹ 1: *Nin tanto peixe que rompa a rede. / 2: Nin tanto peixe que esfonde a rede.*

³³² *Ninguén pode fuxir de si.*

³³³ *Ninguén tira pedras o seu tellado.*

³³⁴ 1: *No día da Ascensión nin os paxaros removen os ovos no niño. / 2: No día da Ancensión nin os paxaros revolven/remexen os ovos no niño.*

³³⁵ *No xuzgado está o tobo dos animais mais ruís.*

³³⁶ *No xuzgado está o tobo dos máis feros lobos.*

³³⁷ *Noas fas, noas temas.*

³³⁸ *Non comer por vergonza, é cousa tonta.*

³³⁹ 1: *Non é boa a anada hastra que se garda na casa. / 2: Non é boa a anada mentres non está gardada.*

³⁴⁰ *Non é de ouro todo o que reloce.*

³⁴¹ 1: *Non encargues sin botal-os cartos por diante. / 2: Non fagas encargo sin botal-os cartos por diante.*

³⁴² *N'hai mal que n'admita peor.*

³⁴³ *N'hai que alegrarse do mal alleo.*

³⁴⁴ 1: *Non morre a mala herba. / 2: Mala herba non morre.*

³⁴⁵ 1: *Non naceu o pan cocido. / 2: O pan non nace cocido.*

³⁴⁶ *Non perde os estribos o que non ten pes.*

³⁴⁷ 1: *Non pode erguel-a cabeza o que ten o pé no pescozo. / 2: Non pode erguel-a cabeza quen ten o pé no pescozo.*

³⁴⁸ *Non se anda sólo cós pés.*

³⁴⁹ *Non se chama un, que o chaman.*

³⁵⁰ *Non se da *limosna sin que se pida.*

350. *Non se morre máis que unha vez.*³⁵¹ (f. 16).
351. *Non se morre máis que unha vez.*³⁵² (f. 19).
352. *Non se morre *sin estar de *Dios.*³⁵³ (f. 07).
353. *Non se remexe onde non hai.*³⁵⁴ (f. 01).
354. *Non se sabe o que val a saúde astra que se perde.*³⁵⁵ (f. 15).
355. *Non se vai a Roma nunha hora.*³⁵⁶ (f. 20).
356. *Non sempre está o alcacén pra gaitas.*³⁵⁷ (f. 11).
357. *Non somos como queremos, *sinon como cadra.*³⁵⁸ (f. 02).
358. *Non te casas, hache pesar; cásaste, hache pesar.*³⁵⁹ (f. 02).
359. *Non ter e andar á mioca, tanto monta.*³⁶⁰ (f. 07).
360. *Non val o arruallo pra quen está no allo.*³⁶¹ (f. 21).
361. *Nunca están ben as pallas ó pé do lume. / Quita as pallas do pé do lume.*³⁶² (f. 01).
362. *Nunca o probe lle ganou preito ó rico.*³⁶³ (f. 17).
363. *Nunca se veu porco que non fozase.*³⁶⁴ (f. 16).
364. *O aire e mailo vento son irmaus.*³⁶⁵ (f. 20).
365. *O barato é caro.*³⁶⁶ (f. 20).
366. *O bo dente dá a todo.*³⁶⁷ (f. 17).
367. *O bo veciño non mete a ninguén na *xusticia.*³⁶⁸ (f. 19).
368. *O caldo di o que leva o pote. / O caldo di o que se lle botou ó pote.*³⁶⁹ (f. 02).
369. *O camiñiño que andas é de todos.*³⁷⁰ (f. 09).
370. *O capador percura pola *honestidá dos animais.*³⁷¹ (f. 14).
371. *O carreteiro deprende a ter calma.*³⁷² (f. 05).
372. *O caso son as obras, que os malos pensamentos bo mal teñen.*³⁷³ (f. 05).
373. *O cego non vía ca fame.*³⁷⁴ (f. 08).
374. *O cu é carne morta.*³⁷⁵ (f. 05).
375. *O dado á forza non vai polas ánimas.*³⁷⁶ (f. 06).
376. *O demo todo él é demo.*³⁷⁷ (f. 15).
377. *O día que ti naciches, naceu a sarna e maila tiña.*³⁷⁸ (f. 04).
378. *O diñeiro fíxose pra descanso da memoria.*³⁷⁹ (f. 01).
379. *O folgazán gárdalle a festa a tódolos santos.*³⁸⁰ (f. 19).

³⁵¹ *Non se morre mais que unha vez.*

³⁵² *Non se morre mais que unha vez.*

³⁵³ *Non se morre sin estar de Dios.*

³⁵⁴ *Non se remexe onde non hai.*

³⁵⁵ *Non se sabe o que val a saúde hastra que se perde.*

³⁵⁶ *Non se vai a Roma n'unha hora.*

³⁵⁷ *Non sempre está o alcacén pra gaitas.*

³⁵⁸ *Non somos como queremos, sinon como cadra.*

³⁵⁹ *Non te casas, hache pesar; cásaste, hache pesar.*

³⁶⁰ *Non ter e andar á mioca, tanto monta.*

³⁶¹ *Non val o arruallo pra quen está no allo.*

³⁶² 1: *Nunca están ben as pallas ó pé do lume. / 2: Quita as pallas do pé do lume.*

³⁶³ *Nunca o probe lle ganou preito ó rico.*

³⁶⁴ *Nunca se veu porco que non fozase.*

³⁶⁵ *O aire e mail-o vento son irmaus.*

³⁶⁶ *O barato é caro.*

³⁶⁷ *O bó dente da a todo.*

³⁶⁸ *O bo veciño non mete a ninguén na xusticia.*

³⁶⁹ 1: *O caldo di o que leva o pote. / 2: O caldo di o que se lle botou ó pote.*

³⁷⁰ *O camiñiño que andas é de todos.*

³⁷¹ *O capador percura pol-a honestidá dos animais.*

³⁷² *O carreteiro deprende a ter calma.*

³⁷³ *O caso son as obras, que os malos pensamentos bó mal teñen.*

³⁷⁴ *O cego non vía cá fame.*

³⁷⁵ *O cú é carne morta.*

³⁷⁶ *O dado á forza non vai pol-as ánimas.*

³⁷⁷ *O demo todo él é demo.*

³⁷⁸ *O día que ti naciches, naceu a sarna e mail-a tiña.*

³⁷⁹ *O diñeiro fíxose pra descanso da memoria.*

³⁸⁰ *O folgazán gárdalle a festa a todol-os santos.*

380. *O gato astra xogando arrabuña.*³⁸¹ (f. 01).
381. *O gato do *escribano rata millor que o meu.*³⁸² (f. 17).
382. *O gato do *escribano rata millor que o meu.*³⁸³ (f. 19).
383. *Ó gato novo untarlle os pés con aceite.*³⁸⁴ (f. 09).
384. *O grilo dixo “cri cri” i-o sapo dixo “cro cro”, i-os dous dixeron o *mismo. / O grilo dixo “cri cri” i-o sapo dixo “cro cro”, e falaron ben os dous.*³⁸⁵ (f. 01).
385. *O mal do vello son os anos. / Os males do vello son os anos.*³⁸⁶ (f. 09).
386. *O mal sempre está de sobra.*³⁸⁷ (f. 04).
387. *O medo témolo todos: uns por fóra i-outros por dentro.*³⁸⁸ (f. 17).
388. *O moito que o pobre ten, cómeo no día.*³⁸⁹ (f. 06).
389. *O morcego quixo ser paxaro, e *solo se aventurou a *salir pola noite.*³⁹⁰ (f. 16).
390. *Ó morrer; acabáronse as ansias.*³⁹¹ (f. 04).
391. *O mudo non se pode confesar.*³⁹² (f. 21).
392. *O non ter i-o gastar lévanse mal y acaban por *reñer.*³⁹³ (f. 14).
393. *O novo di o que fai, o vello o que fixo i-o parvo o que pensa facer. / O novo di o que fai, o vello o que fixo i-o parvo o que teima/coida facer.*³⁹⁴ (f. 11).
394. *O oficio da muller é ben parecer.*³⁹⁵ (f. 03).
395. *O oficio máis probe é andar ós cagallós.*³⁹⁶ (f. 19).
396. *O orballo tamén molla.*³⁹⁷ (f. 07).
397. *O pan non vén de seu pra a casa. / O pan non vai de seu pra a boca.*³⁹⁸ (f. 08).
398. *O papel terma do que poñen.*³⁹⁹ (f. 03).
399. *Ó pe do lume ben se está. / A carón do lume ben se está.*⁴⁰⁰ (f. 02).
400. *O pecado de ser vella non o *perdonan os mozos.*⁴⁰¹ (f. 18).
401. *O porco non repara nas pozas onde se deita. / O porco quer refrescar e non repara nas pozas onde se deita.*⁴⁰² (f. 10).
402. *O porco non sabe o fin que lle espera. / O porco non sabe o fin que lle agarda.*⁴⁰³ (f. 16).

³⁸¹ *O gato hastra xogando arrabuña.*

³⁸² *O gato do escribano rata millor que o meu.*

³⁸³ *O gato do escribano rata millor que o meu.*

³⁸⁴ *Ó gato novo untarlle os pes con aceite.*

³⁸⁵ 1: *O grilo dixo “cri cri” y o sapo dixo “cro cro”, y-os dous dixeron o mesmo. / 2: O grilo dixo “cri cri” y o sapo dixo “cro cro”, e falaron ben os dous.*

³⁸⁶ 1: *O mal do vello son os anos. / 2: Os males do vello son os anos.*

³⁸⁷ *O mal sempre está de sobra.*

³⁸⁸ *O medo témolo todos: uns por fora y-outros por dentro.*

³⁸⁹ 1: *O moito que o pobre ten, cómeo no día. / 2: O mais que teña o pobre, cómeo no día.*

³⁹⁰ *O morcego quixo ser paxaro, e solo se aventurou a salir pol-a noite.*

³⁹¹ *Ó morrer; acabáronse as ansias.*

³⁹² *O mudo non se pode confesar.*

³⁹³ *O non ter y-o gastar lévanse mal y acaban por reñer.*

³⁹⁴ 1: *O novo di o que fai, o vello o que fixo y-o parvo o que pensa facer. / 2: O novo di o que fai, o vello o que fixo y-o parvo o que teima/coida facer.*

³⁹⁵ *O oficio da muller é ben parecer.*

³⁹⁶ *O oficio mais probe é andar ós cagallós.*

³⁹⁷ *O orballo tamén molla.*

³⁹⁸ 1: *O pan non ven de seu pra a casa. / 2: O pan non vai de seu pra a boca.*

³⁹⁹ *O papel terma do que poñen.*

⁴⁰⁰ 1: *Ó pe do lume ben se está. / 2: A carón do lume ben se está.*

⁴⁰¹ *O pecado de ser vella non-o perdonan os mozos.*

⁴⁰² 1: *O porco non repara nas pozas onde se deita. / 2: O porco quer refrescar e non repara nas pozas onde se deita.*

⁴⁰³ 1: *O porco non sabe o fin que lle espera. / 2: O porco non sabe o fin que lle agarda.*

403. *Ó porco, cozarlle o lombo. Ó cocho, cozarlle o lombo.*⁴⁰⁴ (f. 04).
404. *O probe con todo pode.*⁴⁰⁵ (f. 10).
405. *Ó pulpo botarlle aceite i-o estómago viño, que de auga xa ven fartiño. / O pulpo vén de auga ben fartiño, quer aceite no prato e no estómago viño.*⁴⁰⁶ (f. 05).
406. *O que a festa é, as *visporas o din. / O que a festa ha ser, as *vispora-lo din*⁴⁰⁷ (f. 09).
407. *O que acode *sin que o chamen, acode pola súa comenencia.*⁴⁰⁸ (f. 21).
408. *O que anda ás escuras, apalpa.*⁴⁰⁹ (f. 21).
409. *O que arma á trampa pode caer nela.*⁴¹⁰ (f. 21).
410. *O que caga no palleiro leva as pallas no cu.*⁴¹¹ (f. 15).
411. *O que camiña de présa leva moito adiantado pra afuciñar. / O que camiña de présa leva moito adiantado pra esbarar.*⁴¹² (f. 01).
412. *O que come nécoras fai que come.*⁴¹³ (f. 08).
413. *O que dá limosna a un mudo que diga: "¡Vaia polos meus difuntos!"*⁴¹⁴ (f. 20).
414. *O que dá moitas voltas non anda ó dereito.*⁴¹⁵ (f. 21).
415. *Ó que dá parte, tócalle menos.*⁴¹⁶ (f. 14).
416. *O que dan de valde non val nada.*⁴¹⁷ (f. 08).
417. *O que de home lle falta ó xastre, sóbralle ó cavador.*⁴¹⁸ (f. 06).
418. *O que di o que non debe, *oie o que non quer.*⁴¹⁹ (f. 21).
419. *Ó que dorme moito, amanécelle pola tarde/tarde lle amanece. / Ó que dorme moito, logo se lle acaba o día*⁴²⁰ (f. 14).
420. *O que é de todos non é de ninguén.*⁴²¹ (f. 08).
421. *O que é tolo é do miolo.*⁴²² (f. 21).
422. *O que está calado, algo cavila.*⁴²³ (f. 01).
423. *Ó que está en coiro; unha perna lle tapa a outra.*⁴²⁴ (f. 18).
424. *O que está farto non come.*⁴²⁵ (f. 01).
425. *O que fai chourizos enche a tripa e non come.*⁴²⁶ (f. 16).
426. *O que fan os pais vaiano os fillos dependendo. / O que os*

⁴⁰⁴ 1: *Ó porco cozarlle o lombo. / 2: Ó cocho cozarlle o lombo.*

⁴⁰⁵ *O probe con todo pode.*

⁴⁰⁶ 1: *Ó pulpo bótarlle aceite y-o estómago viño, que de auga xa ven fartiño. / 2: O pulpo ven de auga ben fartiño, quer aceite no prato e no estómago viño.*

⁴⁰⁷ 1: *O que a festa é, as *visporal-o din. / 2: O que a festa ha ser, as *visporal-o din.*

⁴⁰⁸ *O que acode sin que o chamen, acode pol-a súa comenencia.*

⁴⁰⁹ *O que anda ás escuras, apalpa.*

⁴¹⁰ *O que arma á trampa pode caer n'ela.*

⁴¹¹ *O que caga no palleiro leva as pallas no cú.*

⁴¹² 1: *O que camiña de presa leva moito adiantado pra afuciñar. / 2: O que camiña de presa leva moito adiantado pra esbarar.*

⁴¹³ *O que come nécoras fai que come.*

⁴¹⁴ *O que da *limosna a un mudo que diga: ¡Vaya polos meus difuntos!*

⁴¹⁵ *O que da moitas voltas non anda ó dereito.*

⁴¹⁶ *Ó que dá parte, tócalle menos.*

⁴¹⁷ *O que dan de valde non val nada.*

⁴¹⁸ *O que de home lle falta ó xastre, sóbralle ó cavador.*

⁴¹⁹ *O que di o que non debe, oye o que non quer.*

⁴²⁰ 1: *Ó que dorme moito, amanécelle pol-a tarde/ tarde lle amanece. / 2: Ó que dorme moito, logo se lle acaba o día.*

⁴²¹ *O que é de todos n'é de ninguén.*

⁴²² *O que é tolo é do miolo.*

⁴²³ *O que está calado, algo cavila.*

⁴²⁴ *Ó que está encoiro; unha perna lle tapa a outra.*

⁴²⁵ *O que está farto non come.*

⁴²⁶ *O que fai chourizos enche a tripa e non come.*

- pais van facendo váiano os fillos deprendendo.*⁴²⁷ (f. 18).
427. *O que fixo a lei fixo a trampa.*⁴²⁸ (f. 21).
428. *Ó que has de cobrar non lle poñas reparos.*⁴²⁹ (f. 02).
429. *O que inventou a roda, bebeu primeiro.*⁴³⁰ (f. 20).
430. *O que manda ten moito que facer, i-o que ten moito que facer, non o fai ben.*⁴³¹ (f. 16).
431. *O que mira pra quen come, come da memoria.*⁴³² (f. 16).
432. *O que moito barulla, pouco pensa.*⁴³³ (f. 01).
433. *O que moito bota por ela, busque quen llo crea.*⁴³⁴ (f. 09).
434. *O que moito discurre gasta os miolos.*⁴³⁵ (f. 19).
435. *O que moito traballa, non é sempre o que máis *gana.*⁴³⁶ (f. 01).
436. *O que morre non curou.*⁴³⁷ (f. 06).
437. *O que morre non sanou da última. / O que morre non curou da última.*⁴³⁸ (f. 06).
438. *Ó que morre, campanas por gaitas.*⁴³⁹ (f. 07).
439. *O que non chora, non mama.*⁴⁴⁰ (f. 20).
440. *O que non pode a cabeza n' o pode a ferramenta.*⁴⁴¹ (f. 21).
441. *O que non sabe fai como o que non oe.*⁴⁴² (f. 13).
442. *O que non sabe fai como que non ve.*⁴⁴³ (f. 18).
443. *O que non se sabe non preocupa. / Polo que non se sabe non se *di[s] gusta un.*⁴⁴⁴ (f. 13).
444. *O que non suda, trasuda.*⁴⁴⁵ (f. 19).
445. *O que non ten besta e quer montar logo llo saben en todo o lugar.*⁴⁴⁶ (f. 17).
446. *O que non ten nada, con pouco lle abasta.*⁴⁴⁷ (f. 18).
447. *O que non ten onde sentarse, séntase no chan.*⁴⁴⁸ (f. 02).
448. *O que non ten pan, xa comeu.*⁴⁴⁹ (f. 04).
449. *O que non ten, nin pode ter, ou roubar ou morrer.*⁴⁵⁰ (f. 19).
450. *O que non vai a ningures, sempre chegou.*⁴⁵¹ (f. 05).
451. *O que perde o que non bota de perder, queda como estaba. / O que perde o que non bota de perder, como *si non perdera.*⁴⁵² (f. 20).
452. *O que perdeu quedou *sin camisa i-o que ganhou quitaba a que tiña.*⁴⁵³ (f. 11).
-
- ⁴²⁷ 1: *O que fan os pais vayano os fillos deprendendo. / 2: O que os pais van facendo vayano os fillos deprendendo.*
- ⁴²⁸ *O que fixo a lei fixo a trampa.*
- ⁴²⁹ *Ó que has de cobrar non lle poñas reparos.*
- ⁴³⁰ *O que inventou a roda, bebeu primeiro.*
- ⁴³¹ *O que manda ten moito que facer, y-o que ten moito que facer, non o fai ben.*
- ⁴³² *O que mira pra quen come, come da memoria.*
- ⁴³³ *O que moito barulla, pouco pensa.*
- ⁴³⁴ *O que moito bota por ela, busque quen llo crea.*
- ⁴³⁵ *O que moito discurre gasta os miolos.*
- ⁴³⁶ *O que moito traballa, non é sempre o que máis gana.*
- ⁴³⁷ *O que morre non curou.*
- ⁴³⁸ 1: *O que morre non sanou da última. / 2: O que morre non curou da última.*
- ⁴³⁹ *Ó que morre, campanas por gaitas.*
- ⁴⁴⁰ *O que non chora, non mama.*
-
- ⁴⁴¹ *O que non pode a cabeza n' o pode a ferramenta.*
- ⁴⁴² *O que non sabe fai como o que non oe.*
- ⁴⁴³ *O que non sabe fai como que non ve.*
- ⁴⁴⁴ 1: *O que non se sabe non preocupa. / 2: Pol-o que non se sabe non se *di[s] gusta un.*
- ⁴⁴⁵ *O que non suda, trasuda.*
- ⁴⁴⁶ *O que non ten besta e quer montar logo llo saben en todo o lugar.*
- ⁴⁴⁷ *O que non ten nada, con pouco lle abasta.*
- ⁴⁴⁸ *O que non ten onde sentarse, séntase no chan.*
- ⁴⁴⁹ *O que non ten pan, xa comeu.*
- ⁴⁵⁰ *O que non ten, nin pode ter, ou roubar ou morrer.*
- ⁴⁵¹ *O que non vai a ningures, sempre chegou.*
- ⁴⁵² 1: *O que perde o que non bota de perder, queda como estaba. / 2: O que perde o que non bota de perder, como si non perdera.*
- ⁴⁵³ *O que perdeu quedou sin camisa y-o que ganhou quitaba a que tiña.*

453. *Ó que procura e non topa, moito lle devanan os miolos.*⁴⁵⁴ (f. 20).
454. *O que rouba ha de roubar pra si e mais pra os que sobre de il. / O que rouba ha de roubar pra si e tamén pra os que sobre de il.*⁴⁵⁵ (f. 02).
455. *O que sabe estar consigo, xa algo sabe.*⁴⁵⁶ (f. 09).
456. *O que se deita cos cas érguese cas pulgas.*⁴⁵⁷ (f. 21).
457. *O que se esconde é porque non quer que o vexan. / O que se esconde é porque non lle convén que o vexan.*⁴⁵⁸ (f. 18).
458. *O que se fai na casa non se conta na *plaza.*⁴⁵⁹ (f. 05).
459. *Ó que se lle vai a forza pola boca, non lle queda pra outra cousa.*⁴⁶⁰ (f. 18).
460. *O que se senta no escano, que aguante o fume. / O que se senta no escano, ten que aguanta-lo fume.*⁴⁶¹ (f. 20).
461. *O que se ve por dentro goza da mellor vista. / O que se ve por dentro goza da vista mais clara.*⁴⁶² (f. 18).
462. *O que serra de arriba bótalle o relón ó de abaixo.*⁴⁶³ (f. 20).
463. *O que ten capa, escapa, i-o que na ten, escapa tamén.*⁴⁶⁴ (f. 13).
464. *O que ten tenda quer que lle atenda.*⁴⁶⁵ (f. 15).
465. *O que traballa na casa traballa no enxoiito.*⁴⁶⁶ (f. 04).
466. *O que vai no carro nin vai a pé nin a cabalo.*⁴⁶⁷ (f. 17).
467. *O que veña atrás que arree.*⁴⁶⁸ (f. 09).
468. *Ó raposo que dorme, lévalle outro a galiña. / Óraposo que dorme, rouballe/papalle a galiña.*⁴⁶⁹ (f. 12).
469. *O sancristán sempre ten algo de crego. / O sancristán sempre ha ter algo de crego.*⁴⁷⁰ (f. 21).
470. *O sol alumea pra todos, menos pra os cegos.*⁴⁷¹ (f. 01).
471. *O sol fixoo *Dios máis pra os probes que pra os ricos.*⁴⁷² [Los fenómenos atmosféricos] (f. 18).
472. *O sol todo cría. / Cría mais o sol que a y-auga.*⁴⁷³ (f. 14).
473. *O tempo cambia pra o labrador. / O tempo cambia pra os que traballan fóra / ó aire.*⁴⁷⁴ (f. 18).

⁴⁵⁴ *O que procura e non topa, moito lle devanan os miolos.*

⁴⁵⁵ 1: *O que rouba ha de roubar pra si e mais pra os que sobre de il. / 2: O que rouba ha de roubar pra si e tamén pra os que sobre de il.*

⁴⁵⁶ *O que sabe estar consigo, xa algo sabe.*

⁴⁵⁷ *O que se deita cós cás érguese cás pulgas.*

⁴⁵⁸ 1: *O que se esconde é porque non quer que o vexan. / 2: O que se esconde é porque non lle convén que o vexan.*

⁴⁵⁹ *O que se fai na casa non se conta na plaza.*

⁴⁶⁰ *Ó que se lle vai a forza pol-a boca, nón lle queda pra outra cousa.*

⁴⁶¹ 1: *O que se senta no escano, que aguante o fume. / 2: O que se senta no escano, ten que aguantal-o fume.*

⁴⁶² 1: *O que se ve por dentro goza da mellor vista. / 2: O que se ve por dentro goza da vista mais clara.*

⁴⁶³ *O que serra de arriba bótalle o relón ó de abaixo.*

⁴⁶⁴ *O que ten capa, escapa, y-o que na ten, escapa tamén.*

⁴⁶⁵ *O que ten tenda quer que lle atenda.*

⁴⁶⁶ *O que traballa na casa traballa no enxoiito.*

⁴⁶⁷ *O que vai no carro nin vai a pé nin a cabalo.*

⁴⁶⁸ *O que veña atrás que arree.*

⁴⁶⁹ 1: *Ó raposo que dorme, levalle outro a galiña. / 2: Ó raposo que dorme, rouballe/papalle a galiña.*

⁴⁷⁰ 1: *O sancristán sempre ten algo de crego. / 2: O sancristán sempre ha ter algo de crego.*

⁴⁷¹ *O sol alumea pra todos, menos pra os cegos.*

⁴⁷² *O sol fixoo Dios máis pra os probes que pra os ricos.*

⁴⁷³ 1: *O sol todo cría. / 2: Cría mais o sol que a y-auga.*

⁴⁷⁴ 1: *O tempo cambia pra o labrador. / 2: O tempo cambia pra os que traballan fora/ó aire. [N. de ed.] Interessante observación, porque moita xente urbana (a que non traballa ó aire) considera que calquera tempo non apracible (choiva ou frío) sempre o considera mal tempo, porque, ademais*

474. *O tempo do cuco é todo o ano.*⁴⁷⁵ (f. 19).
 475. *O tempo pérdese de moitas maneiras e *gánase de pousa. / O tempo pérdese de moitas maneiras y-aproveitase de pousa.*⁴⁷⁶ (f. 02).
 476. *O tonto de comenencia entendeuna, *mentras o deixan.*⁴⁷⁷ (f. 07).
 477. *O tonto fai unha cousa ben, e todos lla gaban.*⁴⁷⁸ (f. 18).
 478. *O trono non fai mal, o caso é o raio.*⁴⁷⁹ (f. 16).
 479. *Ó ver mesa farta, amainan as ganas. / Mesa farta, quita/amaina as ganas.*⁴⁸⁰ (f. 02).
 480. *Ó ver mesa farta, xa fuxen as ganas.*⁴⁸¹ (f. 02).
 481. *O vicio está ben nos prados.*⁴⁸² (f. 04).
 482. *O viño está polas nubes; pero tamén as nubes están polo viño.*⁴⁸³ / **Si o viño é bo, está polas nubes e, *si non, están as nubes polo viño. / Cando o viño n'está polas nubes, están as nubes polo viño* (f. 04).
 483. *O viño está pol-as nubes; inda que as nubes esten polo viño.* (f. 04).

de molestalo, non inflúe no produto do seu traballo: non así o labrador, que depende de que a choiva, o sol e mesmo a xeada se alternen e que, ademais, veñan cando a agricultura os precisa, nin antes nin despois].

⁴⁷⁵ *O tempo do cuco é todo o ano.*

⁴⁷⁶ 1: *O tempo pérdese de moitas maneiras e gánase de pousa. / 2: O tempo pérdese de moitas maneiras y-aproveitase de pousa.*

⁴⁷⁷ *O tonto de comenencia entendeuna, mentral-o deixan.*

⁴⁷⁸ *O tonto fai unha cousa ben, e todos lla gaban.*

⁴⁷⁹ *O trono non fai mal, o caso é o rayo.*

⁴⁸⁰ *Ó ver mesa farta, amainan as ganas.*

⁴⁸¹ 1: *Ó ver mesa farta, xa fuxen as ganas. / 2: Mesa farta, quita/amaina as ganas.*

⁴⁸² *O vicio está ben nos prados.*

⁴⁸³ 1: *O viño está pol-as nubes; pero tamén as nubes están pol-o viño. / 2: O viño está pol-as nubes; inda que as nubes esten pol-o viño.* Véxase a nota 175.

484. *O xornal do obreiro entra pola porta e sai polo fumeiro. *[Prado] / O xornal do obreiro entra pola porta e sai polo fumeiro*⁴⁸⁴ (f. 10).

485. *O xornaleiro non que-lo esqueiro.*⁴⁸⁵ (f. 11).

486. *O xorobado leva sempre a molida ó lombo. / O xorobado leva sempre a molida as costas.*⁴⁸⁶ (f. 03).

487. *O *aguacil é sancristán do *xuez.*⁴⁸⁷ (f. 20).

488. *O *xuez trocou a *concencia polos códigos.*⁴⁸⁸ (f. 21).

489. *O *xuzgado é como unha tea de araña: can nela as moscas i-os ratos pasan.*⁴⁸⁹ (f. 17).

490. *Onde hai patrón, non manda mariñeiro.*⁴⁹⁰ (f. 14).

491. *Onde n'hai bestas non se venden albardas.*⁴⁹¹ (f. 21).

492. *Onde non hai perdas todo é miseria.*⁴⁹² (f. 01).

493. *Onde n'hai auga non se nada.*⁴⁹³ (f. 10).

494. *Onde non se ve o lume, non hai fume. / Onde n'hai lume, n'hai fume.*⁴⁹⁴ (f. 06).

495. *Onde non te chaman, non vaias.*⁴⁹⁵ (f. 02).

⁴⁸⁴ 1: *O xornal do obreiro entra pol-a porta e sai pol-o fumeiro. *[Prado] / 2: O xornal do obreiro entra pol-a porta e sai pol-o fumeiro. [N. de ed.: Prado realmente escribe: O xornal d'obreiro entra po-la porta é sai po-lo fumeiro (Prado 1906: 33).*

⁴⁸⁵ *O xornaleiro non quel-o esqueiro.*

⁴⁸⁶ 1: *O xorobado leva sempre a molida ô lombo. / 2: O xorobado leva sempre a molida as costas.*

⁴⁸⁷ *O aguacil é sancristán do xuez.*

⁴⁸⁸ *O xuez trocou a concencia pol-os códigos.*

⁴⁸⁹ *O xuzgado é como unha tea de araña: cân nela as moscas y-os ratos pasan.*

⁴⁹⁰ *Onde hai patrón, non manda mariñeiro.*

⁴⁹¹ *Onde n'hai bestas non se venden albardas.*

⁴⁹² *Onde non hai perdas todo é miseria.*

⁴⁹³ 1: *Onde n'hai *hai auga non se nada. / 2: Onde n'hai auga non se nada.*

⁴⁹⁴ 1: *Onde non se ve o lume, n'hai fume. / 2: Onde n'hai lume, n'hai fume.*

⁴⁹⁵ *Onde non te chaman, non vayas.*

496. *Os bois non voan, nin aran os paxaros.*⁴⁹⁶ (f. 14).
497. *Os cachos semellan ás olas.*⁴⁹⁷ (f. 08).
498. *Os cas non son xente, i-andan entre ela.*⁴⁹⁸ (f. 16).
- 499.
500. *Os de San Martiño comen pan e viño; os de Limodre comen o pan podre.*⁴⁹⁹⁵⁰⁰ (f. 05).
501. *Os gatos, de antes da Ascensión. / Gatos, os de antes da Ascensión.*⁵⁰¹ (f. 07).
502. *Os males do labrador n'os puxeron nos libros. / As enfermidades do labrador n'están nos libros.*⁵⁰² (f. 03).
503. *Os namoros *barren o sono.*⁵⁰³ (f. 04).
504. *Os nenos, onda seus pais.*⁵⁰⁴ (f. 20).
505. *Os ollos, refregalos cos *codos.*⁵⁰⁵ (f. 16).
506. *Os paxaros tamén hai que mantelos. / Paxaros e ratos tamén hai que mantelos.*⁵⁰⁶ (f. 10).
507. *Os peixes queren viño, que de auga xa veñen fartiños.*⁵⁰⁷ (f. 07).
508. *Os pitos pra ser galos e galiñas teñen que agarda-lo seu.*⁵⁰⁸ (f. 18).
509. *Os que mandan, canto máis lonxe.*⁵⁰⁹ (f. 09).
510. *Os que non dan pra o inferno irán.*⁵¹⁰ (f. 09).
511. *Os rapaces pra os recados.*⁵¹¹ (f. 03).
512. *Os santos ven inda que estean ás escuras. / Os santos ven sempre inda que estean ás escuras.*⁵¹² (f. 05).
513. *Os *animales tamén lles doi.*⁵¹³ (f. 16).
514. *Pais gatos, fillos michiños.*⁵¹⁴ (f. 15).
515. *Pan de Cea, *Dios o dea.*⁵¹⁵ (f. 15).
516. *Pandeiro vello logo esfonda.*⁵¹⁶ (f. 20).
517. *Panza baleira, mala conselleira.*⁵¹⁷ (f. 11).
518. *Papas e bodas en quente.*⁵¹⁸ (f. 13).
519. *Para o probe sempre é mal tempo.*⁵¹⁹ (f. 09).
520. *Para pan e viño, Carballiño.*⁵²⁰ (f. 05).
521. *Parrochos do fume, xamón do mar.*⁵²¹ (f. 05).
522. *Pasalo aquí ben e despois no outro mundo, non pode ser. / Pasalo aquí ben e despois no outro mundo, paréceme ó torto.*⁵²² (f. 08).

⁴⁹⁶ *Os bois non voan, nin aran os paxaros.*

⁴⁹⁷ 1: *Os cachos semellan ás olas.* * [Hay] / 2: *Os cachos semellan ás olas.*

⁴⁹⁸ *Os cas non son xente, y-andan entre ela.*

⁴⁹⁹ [N. de ed. Este refrán debeu ser recollido en Pontedeume, porque Limodre ten que se-la parroquia de Santa Eulalia de Limodre (concello próximo de Fene) e San Martiño ten que ser San Martiño de Porto (parroquia do concello de Cabanas que está entre Fene e Pontedeume): será unha de tantas paremias que expresan rivalidade de colectividade veciñas].

⁵⁰⁰ *Os de San Martiño comen pan e viño; os de Limodre comen o pan podre.*

⁵⁰¹ 1: *Os gatos, de antes da Ascensión. / 2: Gatos, os de antes da Ascensión.*

⁵⁰² 1: *Os males do labrador nós puxeron nos libros. / 2: As enfermidades do labrador n'están nos libros.*

⁵⁰³ *Os namoros barren o sono.*

⁵⁰⁴ *Os nenos, onde a seus pais.*

⁵⁰⁵ *Os ollos, refregalos cós codos.*

⁵⁰⁶ 1: *Os paxaros tamén hai que mantelos. / 2: Paxaros e ratos tamén hai que mantelos.*

⁵⁰⁷ *Os peixes queren viño, que de auga xa veñen fartiños.*

⁵⁰⁸ *Os pitos pra ser galos e galiñas teñen que agardal-o seu.*

⁵⁰⁹ *Os que mandan, canto mais lonxe.*

⁵¹⁰ *Os que non dan pra o inferno irán.*

⁵¹¹ *Os rapaces pra os recados.*

⁵¹² 1: *Os santos ven inda que estean ás escuras. / 2: Os santos ven sempre inda que estean ás escuras.*

⁵¹³ *Os animales tamén lles doi.*

⁵¹⁴ *Pais gatos, fillos michiños.*

⁵¹⁵ *Pan de Cea, Diol-o dea.*

⁵¹⁶ *Pandeiro vello logo esfonda.*

⁵¹⁷ *Panza valeira, mala conselleira.*

⁵¹⁸ *Papas e bodas en quente.*

⁵¹⁹ *Para o probe sempre é mal tempo.*

⁵²⁰ *Para pan e viño, Carballiño.*

⁵²¹ *Parrochos do fume, xamón do mar.*

⁵²² 1: *Pasalo aquí ben e despois no outro mundo, non pode ser. / 2: Pasalo aquí ben e despois no outro mundo, paréceme ó torto.*

523. *Patacas de cedo non se gardan.*⁵²³ (f. 17).
524. *Pedra ceibada, o demo a guía.*⁵²⁴ (f. 06).
525. *Pensa-lo mal xa é ter algo adiantado pra facelo.*⁵²⁵ (f. 14).
526. *Pérdense as que van polo aire.*⁵²⁶ (f. 15).
527. *Pico de galiña non ten descanso.*⁵²⁷ (f. 08).
528. *Pinte a lúa de esta ou da outra maneira, *solo ha ser o que *Dios queira.*⁵²⁸ (f. 18).
529. *Pobre que non sabe pedir, nin pra pobre *sirve.*⁵²⁹ (f. 07).
530. *Pola Candelaria cásanse os paxariños.*⁵³⁰ (f. 13).
531. *Pola merda *conócese o animal que a deixa. / Pola merda sábese do animal que a cagou.*⁵³¹ (f. 14).
532. *Pola noite todos se asemellan.*⁵³² (f. 05).
533. *Pola noite todos somos us. / Pola noite todos nos asemellamos.*⁵³³ (f. 05).
534. *Polo mundo hai moito, pero mal repartido.*⁵³⁴ (f. 19).
535. *Polos fillos sácase o pan da boca. / Polos fillos quítase o pan da boca.*⁵³⁵ (f. 21).
536. *Pon a conta como cha paguen. / Fai a conta tal como cha paguen.*⁵³⁶ (f. 16).
537. *Poñas mal, poñas ben, ti pon como paguen.*⁵³⁷ (f. 20).
538. *Poñaste como te poñas, hante de podar.*⁵³⁸ (f. 16).
539. *Por dar, dan.*⁵³⁹ (f. 05).
540. *Por falar pouco ninguén se perdeu.*⁵⁴⁰ (f. 08).
541. *Por moito que o gato arrabuñe, non se lle gastan as uñas.*⁵⁴¹ (f. 20).
542. *Por moito que se *barra a eira, sempre algo queda nela. [Prado] / Por moito que se *barra a eira, sempre algo se deixa.*⁵⁴² (f. 11).
543. *Por moito que se teña, ninguén se val de por si.*⁵⁴³ (f. 04).
544. *Por moito / máis que o pobre teña, cómeo no día. / Canto poide te-lo probe, cómeo no día*⁵⁴⁴(f. 06).
545. *Por moito trigo nunca foi mal ano.*⁵⁴⁵ (f. 21).
546. *Por pouco que se teña, pra o ladrón sempre queda. / Por pouco que un teña, pra o ladrón sempre deixa.*⁵⁴⁶ (f. 11).

⁵²³ *Patacas de cedo non se gardan.*

⁵²⁴ *Pedra ceibada, o demo a guía.*

⁵²⁵ *Pensal-o mal xa é ter algo adiantado pra facelo.*

⁵²⁶ *Perdense as que van pol-aire.*

⁵²⁷ *Pico de galiña non ten descanso.*

⁵²⁸ *Pinte a lúa de esta ou da outra maneira, solo ha ser o que Dios queira.*

⁵²⁹ *Pobre que non sabe pedir, nin pra pobre sirve.*

⁵³⁰ *Pol-a candelaria cásanse os paxariños.*

⁵³¹ 1: *Pol-a merda conócese o animal que a deixa. / 2: Pol-a merda sábese do animal que a cagou.*

⁵³² 1: *Pol-a noite todos se asemellan. / 2: Pol- a noite todos nos asemellamos.*

⁵³³ *Pol-a noite todos somos ús.*

⁵³⁴ *Pol-o mundo hai moito, pero mal repartido.*

⁵³⁵ 1: *Pol-os fillos sácase o pan da boca. / 2: Pol-os fillos quítase o pan da boca.*

⁵³⁶ 1: *Pon a conta como cha paguen. / 2: Fai a conta tal como cha paguen.*

⁵³⁷ *Poñas mal, poñas ben, ti pon como paguen.*

⁵³⁸ *Poñaste como te poñas, hante de podar.*

⁵³⁹ *Por dar, dan.*

⁵⁴⁰ *Por falar pouco ninguén se perdeu.*

⁵⁴¹ *Por moito que o gato arrabuñe, non se lle gastan as uñas.*

⁵⁴² 1: *Por moito que se barra a eira, sempre algo queda n'ela. [Prado] / 2: Por moito que se barra a eira, sempre algo se deixa. [N. de ed.: Prado realmente escribe: Por moito que se barr'a eira, sempre algo queda n'ela. (PRADO 1906:55).*

⁵⁴³ *Por moito que se teña, ninguén se val de por si.*

⁵⁴⁴ *Por moito / máis que o pobre teña, cómeo no día. / Canto poide te-lo probe, cómeo no día*

⁵⁴⁵ *Por moito trigo nunca foi mal ano.*

⁵⁴⁶ 1: *Por pouco que se teña, pra o ladrón sempre queda. / 2: Por pouco que un teña, pra o ladrón sempre deixa.*

547. *Pouca cousa é unha muxica, e mais pode prender lume na casa.*⁵⁴⁷ (f. 11).
548. *Pouco ou moito, un veciño axuda a outro.*⁵⁴⁸ (f. 12).
549. *Pra entrete-la besta púxolle virutas i unhas gafas verdes.*⁵⁴⁹ (f. 11).
550. *Pra o camposanto hannos levar a todos, se o mar non os come.*⁵⁵⁰ (f. 03).
551. *Pra o camposanto non imos, *sinon que nos levan.*⁵⁵¹ (f. 14).
552. *Pra o moito sono n'hai cama ruín.*⁵⁵² (f. 03).
553. *Pra o que ten n'hai ano de fame.*⁵⁵³ (f. 02).
554. *Pra os cegatos da i-alma n'hai antiparras.*⁵⁵⁴ (f. 18).
555. *Pra presos novos, *carceleiros vellos.*⁵⁵⁵ (f. 01).
556. *Pra que a terra dea, hai que sudar sobre de ela.*⁵⁵⁶ (f. 17).
557. *Pra que o viño non suba á cabeza, hai que tapalo cando se beba. / Pra que o viño non suba á cabeza, tapalo por baixo e por entremedias.*⁵⁵⁷ (f. 08).
558. *Pra resistir, pau de punta.*⁵⁵⁸ (f. 08).
559. *Pra troulear, as boas mozas; pra traballar as boas bestas.*⁵⁵⁹ (f. 17).
560. *Primeiro, comer; logo vistir, e despois o que queira vir.*⁵⁶⁰ (f. 02).
561. *Principio queren as cousas.*⁵⁶¹ (f. 16).
562. *Probe que vai ó inferno, vai de segundas. / Si un probe vai ó inferno, vai de segundas.*⁵⁶² (f. 08).
563. *Procura-la saúde, inda que as tullas se baleiren.*⁵⁶³ (f. 02).
564. *Procura-lo de outros, ben para un, mal para todos. / Goberna-lo de outros, ben para un, mal para todos.*⁵⁶⁴ (f. 13).
565. *Pulgas e piollos, gando de pobres.*⁵⁶⁵ (f. 04).
566. *Que o carro renxa, tamén é fachenda.*⁵⁶⁶ (f. 11).
567. *Quen aguanta, tamén é valente. / Ás veces o mais valente é o que máis aguanta.*⁵⁶⁷ (f. 13).
568. *Quen con nenos se deita, cagado se ergue.*⁵⁶⁸ (f. 15).
569. *Quen c[aga] de campo, pon o cu ó recacho.*⁵⁶⁹ (f. 06).
570. *Quen dorme non vive.*⁵⁷⁰ (f. 11).

⁵⁴⁷ *Pouca cousa é unha muxica, e mais pode prender lume na casa.*

⁵⁴⁸ *Pouco ou moito, un veciño axuda a outro.*

⁵⁴⁹ *Pra entrete-la besta púxolle virutas y unhas gafas verdes.*

⁵⁵⁰ *Pra o camposanto hannos levar a todos, se o mar non-os come.*

⁵⁵¹ *Pra o camposanto non imos, sinon que nos levan.*

⁵⁵² *Pra o moito sono n'hai cama ruín.*

⁵⁵³ *Pra o que ten n'hai ano de fame.*

⁵⁵⁴ *Pra os cegatos da y-alma n'hai antiparras.*

⁵⁵⁵ *Pra presos novos, carceleiros vellos.*

⁵⁵⁶ *Pra que a terra dea, hai que sudar sobre de ela.*

⁵⁵⁷ 1: *Pra que o viño non suba á cabeza, hai que tapalo cando se beba. / 2: Pra que o viño non suba á cabeza, tapalo por baixo e por entremedias.* [N. de ed. Recomenda comer antes de beber e despois de beber].

⁵⁵⁸ 1: *Pra resistir, pau de punta. / 2: Muller deitada e pau de punta, ninguén sabe o que resiste.*

⁵⁵⁹ *Pra troulear, as boas mozas; pra traballar as boas bestas.*

⁵⁶⁰ *Primeiro, comer; logo vistir, e despois o que queira vir.*

⁵⁶¹ *Principio queren as cousas.*

⁵⁶² 1: *Probe que vai ó inferno, vai de segundas. / 2: Si un probe vai ó inferno, vai de segundas.*

⁵⁶³ *Procural-a saúde, inda que as tullas se valeiren.*

⁵⁶⁴ 1: *Procural-o de outros, ben para un, mal para todos. / 2: Gobernal-o de outros, ben para un, mal para todos.* [N. de ed. Velai un dos refráns que expresan a escarmentada fe dos galegos nas actividades conxuntas].

⁵⁶⁵ *Pulgas e piollos, gando de pobres.*

⁵⁶⁶ *Que o carro renxa, tamén é fachenda.*

⁵⁶⁷ 1: *Quen aguanta, tamén é valente. / 2: Ás veces o mais valente é o que máis aguanta.*

⁵⁶⁸ *Quen con nenos se deita, cagado se ergue.*

⁵⁶⁹ *Quen c... de campo, pon o cú o recacho.*

⁵⁷⁰ *Quen dorme non vive.*

571. *Quen fixo o cesto que lle poña o aro.*⁵⁷¹ (f. 17).
572. *Quen non conta as súas penas, consigo se depena.*⁵⁷² (f. 15).
573. *Quen non pode dar no burro, dá na albarda.*⁵⁷³ (f. 17).
574. *Quen non se aventura, non pasa o mar.*⁵⁷⁴ (f. 16).
575. *Quen non vai a ningures pode estar quedo.*⁵⁷⁵ (f. 18).
576. *Quen non viu mundo é como unha besta brava.*⁵⁷⁶ (f. 13).
577. *Quen pasou A Marola pasou a mar toda.*⁵⁷⁷ (f. 03).
578. *Quen rumbou de novo, de vello inda rompe unhas mangas. / Quen runfou de novo, de vello inda rompe unhas mangas.*⁵⁷⁸ (f. 14).
579. *Quen ten ansia non dorme.*⁵⁷⁹ (f. 04).
580. *Querer ter lume sin fume, é perde-lo tempo.*⁵⁸⁰ (f. 14).
581. *Quixo ver, e matou o candil, por non gasta-lo aceite.*⁵⁸¹ (f. 06).
582. *Rabo de palla fuxeu do lume.*⁵⁸² (f. 09).
583. *Rendeulle *a labor no día pequeno; será verdade, pero eu non o creo.*⁵⁸³ (f. 07).
584. *Repicar i-andar na procesión non pode ser.*⁵⁸⁴ (f. 15).
585. *Rouban outros as galiñas i-a culpa lévaa o raposo.*⁵⁸⁵ (f. 21).
586. *Roubar; nin ó ladrón.*⁵⁸⁶ (f. 06).
587. *Sábado á noite, Marica colle a roca.*⁵⁸⁷ (f. 16).
588. *Saco baleiro non terma de outro.*⁵⁸⁸ (f. 09).
589. *Saco esfondado nunca se encheu.*⁵⁸⁹ (f. 09).
590. *Santo sempre o hai, inda que non haxa festa. / Santo haino cada día, inda que non haxa festa.*⁵⁹⁰ (f. 18).
591. *Santos, no altar, que antre a xente n'os hai.*⁵⁹¹ (f. 07).
592. *Se a besta non rexe, polo si ou polo non, lévaa á feira.*⁵⁹² (f. 19).
593. *Se han ir/de cair; han cair.*⁵⁹³ ().
594. *Se houbera *xuicio non había *xuicios. / Se [h]oubera xuicio non había xuicios.*⁵⁹⁴ (f. 13).
595. *Se non houbera bestas non se facían albardas.*⁵⁹⁵ (f. 20).

⁵⁷¹ *Quen fixo o cesto que lle poña o aro.*

⁵⁷² *Quen non conta as suas penas, consigo se depena.*

⁵⁷³ *Quen non pode dar no burro, da na albarda.*

⁵⁷⁴ *Quen non se aventura, non pasa o mar.*

⁵⁷⁵ *Quen non vai a ningures pode estar quedo.*

⁵⁷⁶ *Quen non viu mundo é como unha besta brava.*

⁵⁷⁷ *Quen pasou A Marola pasou a mar toda.*

⁵⁷⁸ 1: *Quen rumbou de novo, de vello inda rompe unhas mangas. / 2: Quen runfou de novo, de vello inda rompe unhas mangas.*

⁵⁷⁹ *Quen ten ansia non dorme.*

⁵⁸⁰ *Querer ter lume sin fume, é perdel-o tempo.*

⁵⁸¹ *Quixo ver, e matou o candil, por non gasta-lo aceite.*

⁵⁸² *Rabo de palla fuxeu do lume.*

⁵⁸³ *Rendeulle a labor no día pequeno; será verdade, pero eu non o creo.*

⁵⁸⁴ *Repicar y-andar na procesión non pode ser.*

⁵⁸⁵ *Rouban outros as galiñas y-a culpa lévaa o raposo.*

⁵⁸⁶ *Roubar; nin ó ladrón.*

⁵⁸⁷ *Sábado á noite, Marica colle a roca.*

⁵⁸⁸ *Saco baleiro non terma de outro.*

⁵⁸⁹ *Saco esfondado nunca se encheu.*

⁵⁹⁰ 1: *Santo sempre o hai, inda que non haxa festa. / 2: Santo haino cada día, inda que non haxa festa.*

⁵⁹¹ *Santos, no altar, que antre a xente nós hai.*

⁵⁹² *Se a besta non rexe, pol-o si ou pol-o non, lévaa á feira.*

⁵⁹³ *Se han ir/de cair; han cair.*

⁵⁹⁴ 1: *Se oubera xuicio n'había xuicios. / 2: Se oubera xuicio non había xuicios. [N. de ed. Refrán que expresa a pouca e escarmentada fe galega na xustiza].*

⁵⁹⁵ *Se non houbera bestas non se facían albardas.*

596. *Se non se lle unta o eixe (...) non se move. / Se o carro non se lle unta o eixe, non se move*⁵⁹⁶ (f. 10).
597. *Se queres andar polas portas, métete na *xusticia. / Se queres quedar por portas, métete na xusticia.*⁵⁹⁷ (f. 19).
598. *Semellan os cachos ás olas.*⁵⁹⁸ (f. 20).
599. *Sementa o gran mesto e collerás un cesto; sementao raro, i-enchera-lo carro; mais non tan raro que o gran non vexa outro ó lado.*⁵⁹⁹ (f. 19).
600. *Sempre lle a un gusta que o teñan en máis do que é.*⁶⁰⁰ (f. 18).
601. *Señor cura, a misa lixeira, que meu pai vai á eira.*⁶⁰¹ (f. 12).
602. *Ser medio tonto inda é peor que selo enteiro.*⁶⁰² (f. 04).
603. *Sobriños de crego dan que pensar:*⁶⁰³ (f. 01).
604. *Tantas cabezas, tantas sentencias.*⁶⁰⁴ (f. 21).
605. *Tanto coxea o que lle sobra como o que lle faltra. / Tanto se coxea por sobra como por falta.*⁶⁰⁵ (f. 21).
606. *Tanto se é tolo por falta de miolos como por sobra.*⁶⁰⁶ (f. 03).
607. *Tanto ten comer como estar comendo.*⁶⁰⁷ (f. 13).
608. *Tanto ten morrer de fartura como morrer de fame. / Máis se morre de fartura ca de fame.*⁶⁰⁸ (f. 01).
609. *Tanto ten touciño como soá.*⁶⁰⁹ (f. 08).
610. *Tanto ten Xan como Pericán/Perillán.*⁶¹⁰ (f. 11).
611. *Tanto tes, tanto vales.*⁶¹¹ (f. 11).
612. *Tanto *sona ladroízo como xuízo. / Tanto ten touciño como soá.*⁶¹² (f. 02).
613. *Tellado de colmo, terra nas pallas. / Teito de colmo, terra nas pallas.*⁶¹³ (f. 18).
614. *Tendeiro que afina, agrándalle ás uñas o que quita á medida.*⁶¹⁴ (f. 12).
615. *Tódalas cousas queren comezo.*⁶¹⁵ (f. 15).
616. *Todo o mar é *salado.*⁶¹⁶ (f. 05).
617. *Tódolos fillos do crego chámanlle ó pai señor tío. / Os fillos do crego chámanlle ó pai señor tío.*⁶¹⁷ (f. 13).

⁵⁹⁶ 1: *Se non se lle unta o eixe (...) non se move. / 2: Se o carro non se lle unta o eixe non se move.* [N. de ed. Refrán que expresa a convicción labrega de que, se non hai suborno, a sociedade urbana non atende as lexitimas aspiracións do sector primario].

⁵⁹⁷ 1: *Se queres andar pol-as portas, métete na xusticia. / 2: Se queres quedar por portas, métete na xusticia.*

⁵⁹⁸ *Semellan os cachos ás olas.*

⁵⁹⁹ *Sementa o gran mesto e collerás un cesto; sementao raro, y-enchera-lo carro; mais non tan raro que o gran non vexa outro ó lado.*

⁶⁰⁰ *Sempre lle a un gusta que o teñan en máis do que é.*

⁶⁰¹ *Señor cura, a misa lixeira, que meu pai vai á eira. [Prado]*

⁶⁰² *Ser medio tonto inda é peor que selo enteiro.*

⁶⁰³ *Sobriños de crego dan que pensar.*

⁶⁰⁴ *Tantas cabezas, tantas sentencias.*

⁶⁰⁵ 1: *Tanto coxea o que lle sobra como o que lle faltra. / 2: Tanto se coxea por sobra como por falta.*

⁶⁰⁶ *Tanto se é tolo por falta de miolos como por sobra.*

⁶⁰⁷ *Tanto ten comer como estar comendo.*

⁶⁰⁸ 1: *Tanto ten morrer de fartura como morrer de fame. / 2: Máis se morre de fartura ca de fame.* [N. de ed. A morte reequilibra a balanza da xustiza].

⁶⁰⁹ 1: *Tanto ten touciño como soá. *[Hay] / 2: Tanto ten touciño como soá.*

⁶¹⁰ *Tanto ten Xan como Pericán/Perillán.*

⁶¹¹ *Tanto tes, tanto vales.*

⁶¹² 1: *Tanto sona ladroízo como xuízo. / 2: Con xuízo cadra ladroízo.*

⁶¹³ 1: *Tellado de colmo, terra nas pallas. / 2: Teito de colmo, terra nas pallas.*

⁶¹⁴ *Tendeiro que afina, agrándalle ás uñas o que quita á medida.*

⁶¹⁵ *Todal-as cousas queren comezo.*

⁶¹⁶ *Todo o mar é salado.*

⁶¹⁷ 1: *Tódolos fillos do crego chámanlle ó pai señor tío. / 2: Os fillos do crego chámanlle ó pai señor tío.*

618. *Todos andamos fartos, do que *sea. / Todos andamos fartos do que cadra.*⁶¹⁸ (f. 16).
619. *Todos somos fillos de *Dios; pero a moitos apadriñounos o demo. / “Todos sodes irmáns”, dixo o rico ós probes.*⁶¹⁹ (f. 19).
620. *Todos somos irmáns; pero o probe éio de outro probe.*⁶²⁰ (f. 10).
621. *Tolos de certo, os que rompen os billetes; os demais, serano ou non. / Tolos de certo, os que rachan os billetes; os demais ou serán tolos ou n'o serán.*⁶²¹ (f. 05).
622. *Traballo doado non é traballo. / Traballo de costureiras, xastres e cregos, non é traballo.*⁶²² (f. 19).
623. *Traballo no enxoiito, medio traballo.*⁶²³ (f. 11).
624. *Tras da festa do santo, vén a do santo pequeno.*⁶²⁴ (f. 11).
625. *Tras de tempos veñen tempos.*⁶²⁵ (f. 14).
626. *Tras de tempos veñen tempos.*⁶²⁶ (f. 18).
627. *Trócase de tenda, mais non se troca de ladrón. // Trócase de tenda, mais non de ladrón.*⁶²⁷ (f. 02).
628. *Tulla chea, ou riqueza ou miseria. / Tulla chea, pode ser riqueza, pode ser miseria.*⁶²⁸ (f. 02).
629. *Tulla chea, pode ser riqueza ou non sela.*⁶²⁹ (f. 02).
630. *Un empeza i acaba en si; todo o demais son arrechegos.*⁶³⁰ (f. 18).
631. *Un tolo fai outro.*⁶³¹ (f. 03).
632. *Un vaso chama por outro. / Un vaso tira por outro.*⁶³² (f. 05).
633. *Unha *basoira, por boa que *sea, *solo *barre onde hai que *barrer.*⁶³³ (f. 04).
634. *Uns fan a redada i-outros comen os peixes.*⁶³⁴ (f. 17).
635. *Vaca de moitos, mal negocio.*⁶³⁵ (f. 04).
636. *Val máis chegar a tempo que rondar un ano.*⁶³⁶ (f. 19).
637. *Val máis dar que pedir.*⁶³⁷ (f. 02).
638. *Val máis un cego dos ollos que da i-alma.*⁶³⁸ (f. 18).
639. *Van ás codornices cazadores novos e cás aprendices.*⁶³⁹ (f. 12).
640. *Velo aí vén, velo aí ven: escusa mirar por onde se ha de meter.*⁶⁴⁰ ícese del hombre pequeño. (f. 20).

⁶¹⁸ 1: *Todos andamos fartos, do que sea. / 2: Todos andamos fartos, do que cadra.*

⁶¹⁹ *Todos somos fillos de Dios; pero a moitos apadriñounol-o demo.*

⁶²⁰ 1: *Todos somos hirmans; pero o probe eyo de outro probe. / 2: “Todos sodes hirmans”, dixo o rico ós probes.*

⁶²¹ 1: *Tolos de certo, os que rompen os billetes; os demais, serán ou non. / 2: Tolos de certo, os que rachan os billetes; os demais ou serán tolos ou nó serán.*

⁶²² 1: *Traballo doado non é traballo. / 2: Traballo de costureiras, xastres e cregos, non é traballo.*

⁶²³ *Traballo no enxoiito, medio traballo.*

⁶²⁴ *Tras da festa do santo, vén a do santo pequeno.*

⁶²⁵ *Tras de tempos veñen tempos.*

⁶²⁶ *Tras de tempos veñen tempos.*

⁶²⁷ 1: *Trócase de tenda, mais non se troca de ladrón. / 2: Trócase de tenda, mais non de ladrón.*

⁶²⁸ 1: *Tulla chea, ou riqueza ou miseria. / 2: Tulla chea, pode ser riqueza, pode ser miseria.*

⁶²⁹ *Tulla chea, pode ser riqueza ou non sela.*

⁶³⁰ *Un empeza y acaba en sí; todo o demais son arrechegos.*

⁶³¹ *Un tolo fai outro.*

⁶³² 1: *Un vaso chama por outro. / 2: Un vaso tira por outro.*

⁶³³ *Unha basoira, por boa que sea, solo barre onde hai que barrer.*

⁶³⁴ *Uns fan a redada y-outros comen os peixes.*

⁶³⁵ *Vaca de moitos, mal negocio.*

⁶³⁶ *Val mais chegar a tempo que rondar un ano.*

⁶³⁷ *Val máis dar que pedir.*

⁶³⁸ *Val mais un cego dos ollos que da y-alma.*

⁶³⁹ *Van ás codornices cazadores novos e cas aprendices. [Prado]*

⁶⁴⁰ *Velo ahí ven, velo ahí ven: escusa mirar por onde se ha de meter.*

641. *Vella a confesar, non sei pra que.*⁶⁴¹ (f. 07).
642. *Vellos a falar e mozos a deprender.*⁶⁴² (f. 18).
643. *Vén a morte cando non se espera. / Ven a morte cando menos se pensa.*⁶⁴³ (f. 15).
644. *Viño no vran, pra refrescar e no inverno pra quentar.*⁶⁴⁴ (f. 12).
645. *Xúntanse os que mandan, mal dos que pagan.*⁶⁴⁵ (f. 08).⁶⁴⁶
646. *Zoco vello, cai dos pés.*⁶⁴⁷ (f. 10).
647. *¿Chora o meniño? Fai o seu oficio.*⁶⁴⁸ (f. 07).
648. *¿Vello *casáschete? Cagácheste.*⁶⁴⁹ (f. 05).
649. ** Camarón que se dorme, lévao a corrente.*⁶⁵⁰ (f. 15).
650. **Aguacil pola aldea, arrenegado *sea.*⁶⁵¹ (f. 15).
651. **Dios fixo as mulleres pra que lles ghustasen ós homes. / Dios fixo as mulleres pra gustaren ós homes*⁶⁵² (f. 01).
652. **Dios fixo o mundo, pero ás veces n' o parece.*⁶⁵³ (f. 13).
653. **Gaviotas altas e quedas, vento ás cheas. / Gaviotas altas que planean, vento ás cheas.*⁶⁵⁴ (f. 09).
654. **Gaviotas pola terra, mariñeiro á m[erda]*⁶⁵⁵ (f. 05).
655. **Mentras non lle chega a da morte, ninguén morre.*⁶⁵⁶ (f. 20).
656. **Mentras prometas, tes amigo. / Mentras prometas, terás amigo.*⁶⁵⁷ (f. 13).
657. **Según fagas, así espera. / Según fagas, así agarda.*⁶⁵⁸ (f. 17).
658. **Según ha carga-lo carro, así lle compren os fungueiros. / Según ha carga-lo carro, cómprenlle os fungueiros.*⁶⁵⁹ (f. 10).
659. **Si as mulleres se volvesen vacas, habíamos ver máis de unha na feira. / *Si as casadas se volvesen vacas, habíamos ver mais de unha na feira.*⁶⁶⁰ (f. 10).
660. **Si as sillas do *xuzgado estivesen forradas de pelicas de *xueces, habería de sobra onde sentarse.*⁶⁶¹ (f. 19).
661. **Si atopas tallada, come e cala.*⁶⁶² (f. 17).

⁶⁴¹ *Vella a confesar, non sei pra que.*

⁶⁴² *Vellos a falar e mozos a deprender.*

⁶⁴³ 1: *Vén a morte cando non se espera. / 2: Ven a morte cando menos se pensa.*

⁶⁴⁴ *Viño no vran, pra refrescar e no inverno pra quentar.*

⁶⁴⁵ *Xúntanse os que mandan, mal dos que pagan.*

⁶⁴⁶ [N. de edición. Este refrán lembra moito aqueloutro que di *Asebra de pastores, ovella morta*].

⁶⁴⁷ *Zoco vello, cai dos pes.*

⁶⁴⁸ *¿Chora o meniño? Fai o seu oficio.*

⁶⁴⁹ *¿Vello casáschete? Cagácheste.*

⁶⁵⁰ ** Camarón que se dorme, lévao a corrente.*

⁶⁵¹ *Aguacil pol-a aldea, arrenegado sea.*

⁶⁵² 1: *Dios fixo as mulleres pra que lles justasen ós homes. / 2: Dios fixo as mulleres pra gustaren ós homes.*

⁶⁵³ *Dios fixo o mundo, pero ás veces n' o parece.*

⁶⁵⁴ 1: *Gaviotas altas e quedas, vento ás cheas. / 2: Gaviotas altas que planean, vento ás cheas.*

⁶⁵⁵ *Gaviotas pol-a terra, mariñeiro á m...*

⁶⁵⁶ *Mentras non lle chega a da morte, ninguén morre.*

⁶⁵⁷ 1: *Mentras prometas tes amigo. / 2: Mentras prometas terás amigo.*

⁶⁵⁸ 1: *Según fagas, así espera. / 2: Según fagas, así agarda.*

⁶⁵⁹ 1: *Según ha carga-lo carro, así lle compren os fungueiros. / 2: Según ha carga-lo carro, cómprenlle os fungueiros.*

⁶⁶⁰ 1: *Si as mulleres se volvesen vacas, habíamos ver máis de unha na feira. / 2: Si as casadas se volvesen vacas, habíamos ver mais de unha na feira.*

⁶⁶¹ *Si as sillas do xuzgado estivesen forradas de pelicas de xueces, habería de sobra onde sentarse.*

⁶⁶² *Si atopas tallada, come e cala.*

662. *Si non axudas non te axudarán.⁶⁶³ (f. 04).
663. *Si non chegas, ponte na punta dos pés.⁶⁶⁴ (f. 03).
664. *Si non hai din non hai dan.⁶⁶⁵ (f. 05).
665. *Si non houbera escaleiras, non se caía por elas.⁶⁶⁶ (f. 09).
666. *Si nos enterros foguetes houbera, astra ás veces ben estivera. / *Si nos enterros foguetes houber, astra ás veces ben estiver.⁶⁶⁷ (f. 07).
667. *Si o boi pisou antes, bota o pé *sin medo.⁶⁶⁸ (f. 01).
668. *Si os homes fosen cabalos, ¡boa música armarían no fiadeiro!⁶⁶⁹ (f. 12).
669. *Si te convidan e non quedas obrigado, non te faga-lo rogado.⁶⁷⁰ (f. 02).
670. *Si todos disen limosna, o millor oficio sería o do probe. / *Si todos disen limosna, o millor oficio era andar a pedir.⁶⁷¹ (f. 01).
671. *Sin m... n'hai esterco, nin *sin esterco, colleita.⁶⁷² (f. 03).
672. *Xusticia, a da *concencia do home honrado, que a do *xuzgado é de *tasa.⁶⁷³ (f. 13).

⁶⁶³ Si non axudas non te axudarán.

⁶⁶⁴ Si non chegas, ponte na punta dos pes.

⁶⁶⁵ Si non hai din non hai dan.

⁶⁶⁶ Si non houbera escaleiras, non se caía por elas.

⁶⁶⁷ 1: Si nos enterros foguetes houbera, hastra ás veces ben estivera. / 2: Si nos enterros foguetes houber, hastra ás veces ben estiver.

⁶⁶⁸ Si o boi pisou antes, bota o pé sin medo.

⁶⁶⁹ Si os homes fosen cabalos, ¡boa música armarían no fiadeiro!

⁶⁷⁰ Si te convidan e non quedas obrigado, non te faga-lo rogado.

⁶⁷¹ 1: Si todos disen *limosna, o millor oficio sería o do probe. / 2: Si todos disen *limosna, o millor oficio era andar a pedir.

⁶⁷² Sin m... n'hai esterco, nin sin esterco, colleita.

⁶⁷³ Xusticia a da concencia do home honrado, que a do xuzgado e de tasa.

673. *Xusticia en cas do *enemigo. / Xusticia na cas do enemigo.⁶⁷⁴ (f. 13).

2.5. Wellerismos

674. “Canta derruba se ve”, dixo o que miraba prá leña porque non era súa. / “Canta derruba se ve”, dixo o que miraba prá leña do viciño.⁶⁷⁵ (f. 07).
675. “Carga ó lombo témola todos”, dicía o xibado.⁶⁷⁶ (f. 20).
676. “Comer e beber ben, e despois o que viñer” - díxolle o home á muller. / “Primeiro, comer, e despois o que viñer” - díxolle o home á muller.⁶⁷⁷ (f. 11).
677. Din os frades de Samos: “Comamos, bebamos, poñámonos gordos; por máis que nos digan, fagámonos xordos”.⁶⁷⁸ (f. 10).
678. Dixo a muller do cego: “A moitas casadas ¡quen outro lles dira!”.⁶⁷⁹ (f. 10).
679. Dixo o folgazán ó chega-la noite: “¡Lástima que non fora día!”.⁶⁸⁰ (f. 16).
680. Dixo o porco polo San Martiño: “Moita *mortandá hai deica en diante”. / Dixo o porco no San

⁶⁷⁴ 1: Xusticia en cas do enemigo. / 2: Xusticia na cas do enemigo.

⁶⁷⁵ 1: “Canta derruba se ve”, dixo o que miraba pra a leña porque n'era súa. / 2: “Canta derruba se ve”, dixo o que miraba pra a leña do viciño.

⁶⁷⁶ Carga ó lombo témola todos, dicía o xibado.

⁶⁷⁷ 1: Comer e beber ben, e despois o que viñer. Díxolle o home á muller. / 2: Primeiro, comer, e despois o que viñer. Díxolle o home á muller.

⁶⁷⁸ Din os frades de Samos: Comamos, bebamos, poñámonos gordos; por mais que nos digan, fagámonos xordos.

⁶⁷⁹ Dixo a muller do cego: “A moitas casadas ¡quén outro lles dira!”

⁶⁸⁰ Dixo o folgazán ó chegal-a noite: ¡Lástima que non fora día!

- Martiño*: “Moita mortandá vai a haber deica en diante”.⁶⁸¹ (f. 08).
681. *Dixo o que *barre as *calles*: “Os da feira veñen a fode-la besta”. / *Dixo o que limpa as calles*: os da feira veñen a monta-la besta.⁶⁸² (f. 13).
682. *Dixo o que viña *sangrando*: “Paréceme que vai a haber paus”.⁶⁸³ (f. 13).
683. *Dixo o torto*: “Para o que aquí hai que ver, cun ollo teño dabondo”.⁶⁸⁴ (f. 11).
684. *Matou o candil e dixo*: “Aquí todos somos uns”.⁶⁸⁵ (f. 16).
685. “Non vexo nin gota”, *dixo o borracho*.⁶⁸⁶ (f. 18).
686. “Tanto se ve cun ollo como con dous”, *dixo o torto*.⁶⁸⁷ (f. 09).
687. “Ten quen ten”, *din as campás de Toén*.⁶⁸⁸ (f. 03).
688. “Todos somos iguais”, **decía o coxo*.⁶⁸⁹ (f. 17).
689. “Un bico dáselle a un neno”, *díxolle o mozo á moza*.⁶⁹⁰ (f. 09).
690. “¡Hai que ver!”, *dixo o cego*.⁶⁹¹ (f. 09).
691. “¡Na miña vida tal vin!”, *dixo o cego*.⁶⁹² (f. 09).
692. “¿Que hai de novo?”, *preguntáronlle ó vello*.⁶⁹³ (f. 09).
693. “Dio-las arrexunta”, *dixo o raposo ás galiñas*.⁶⁹⁴ (f. 17).
694. “Todo o que vexo é meu, i-adícome a aforrar”, *dixo o que nada tiña*.⁶⁹⁵ (f. 21).
695. “*Dios dea que facer a cada un no seu oficio”, *dixo o enterrador*.⁶⁹⁶ (f. 15).

2.6. ¿Refráns ou creacións de autor?

696. *As antiparras son as muletas dos ollos*.⁶⁹⁷ (f. 04).
697. *As gaivotas son as pombas do mar*.⁶⁹⁸ (f. 03).
698. *Hai gatas axaneiradas que astra parece que o finxen*. / *Hai gatas axaneiradas que hastra semella que o finxen*.⁶⁹⁹ (f. 02).
699. *Nunca vin rico que puxera as onzas a *asoenllar*.⁷⁰⁰ (f. 13).
700. *O home é terreño, e meteuse a andar polo aire*.⁷⁰¹ (f. 20).
701. *Os cregos son a *guardia civil das *concencias*.⁷⁰² (f. 19).
702. *Tiña a feitura do pote i-a *color da cheminea, e mais casou, ti me dirás por qué foi*.⁷⁰³ (f. 10).

⁶⁸¹ 1: *Dixo o porco pol-o San Martiño*: “Moita mortandá hai deica en diante”. / 2: *Dixo o porco no San Martiño*: “Moita mortandá vai a haber deica en diante”.

⁶⁸² 1: *Dixo o que barre as calles*: os da feira veñen a fodel-a besta. / 2: *Dixo o que limpa as calles*: os da feira veñen a montal-a besta.

⁶⁸³ *Dixo o que viña sangrando*: “Paréceme que vai a haber paus”.

⁶⁸⁴ *Dixo o torto*: Para o que aquí hai que ver, c’un ollo teño dabondo.

⁶⁸⁵ *Matou o candil e dixo*: aqui todos somos uns.

⁶⁸⁶ *Non vexo nin gota, dixo o borracho*.

⁶⁸⁷ *Tanto se ve c’un ollo como con dous, dixo o torto*.

⁶⁸⁸ *Ten quen ten, din as campás de Toén*.

⁶⁸⁹ *Todos somos iguais, decía o coxo*.

⁶⁹⁰ *Un bico dáselle a un neno*. (*Díxolle o mozo á moza*).

⁶⁹¹ *¡Hai que ver!*, *dixo o cego*.

⁶⁹² *¡Na miña vida tal vin!*, *dixo o cego*.

⁶⁹³ *¿Qué hai de novo?*, *preguntáronlle ó vello*.

⁶⁹⁴ *“Dio-las arrexunta”*, *dixo o raposo ás galiñas*.

⁶⁹⁵ *“Todo o que vexo é meu, y-adícome a aforrar”*, *dixo o que nada tiña*.

⁶⁹⁶ *Dios dea que facer a cada un no seu oficio, dixo o enterrador*.

⁶⁹⁷ *As antiparras son as muletas dos ollos*.

⁶⁹⁸ *As gaivotas son as pombas do mar*.

⁶⁹⁹ 1: *Hai gatas axaneiradas que hastra parece que o finxen*. / 2: *Hai gatas axaneiradas que hastra semella que o finxen*.

⁷⁰⁰ *Nunca vin rico que puxera as onzas a asoenllar*.

⁷⁰¹ *O home é terreño, e meteuse a andar polo aire*.

⁷⁰² *Os cregos son a guardia civil das concencias*.

⁷⁰³ *Tiña a feitura do pote y-a color da cheminea, e mais casou, ti me dirás por qué foi*.

3. Bibliografía

- LÓPEZ CALVO, Xesús Andrés (f. 2005): “Antonio Couceiro Freijomil (f. 1888-1955) na estela dos patriarcas das letras galegas” en *Cátedra* 12, 2005,27-80.
- COUCEIRO FREIJOMIL (1925): “A nosa ortografía: Sobre o emprego do apóstrofo” en *Nós* 24, 1925; 5-8. Galiciana: Biblioteca Dixital de Galicia, 2009, <<http://galiciana.bibliotecadegalicia.xunta.es/gl/consulta/registro.cmd?id=7275>> [14.1.2014].
- (1926): “El idioma gallego” en F. Carreras y Candi (dir.) (f. 1926): *Geografía General del Reino de Galicia*, I, Barcelona, Alberto Martín, [1926]:161-327. | [Ed. facs.]: A Coruña, Ediciones Gallegas, I, 1980:161-327. |
- (1935) *El idioma gallego: historia, gramática, literatura*. Barcelona: Alberto Martín, 1935, 503 páx. (3ª ed. rev. e aum., 1945).
- (1929): *Ortografía gallega. Bases para su unificación*. Orense: 1929 (Imprenta y Papelería La Popular); 46 páxs.
- (1944): *Historia de Puentedeume y su comarca*. [Galicia]: Editorial Compostela; 463 páxs.
- (1951): *Diccionario bio-bibliográfico de escritores*. Santiago de Compostela: Bibliófilos Gallegos, 1951-54, 3 v. (I: A-E, 1951, 404 páxs.; II: F-O, 1952, 524 páxs.; III: P-Z, 1954, 540 páxs.).
- (1953) “El idioma gallego” en *Galicia (Revista del Centro Gallego)* Caracas, 1952-1954; I/6, 1953:20. [Ed. facs.]; Santiago de Compostela, Xunta de Galicia, Secretaría Xeral de Política Lingüística, Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades, D.L. 2006. | [Ed. facs. en liña n.v.]: [2007], <<http://www.cirp.es/pub/docs/revrec/Galicia-CGCaracas.pdf>>, Formato: PDF, [22.3.2007].
- FERREIRO, Charo e PENA Inma (eds.) (f. 2005): *Simposio sobre Antonio Couceiro Freijomil. Actas do congreso realizado pola Dirección Xeral de Creación e Difusión Cultural, Santiago de Compostela, o día 13 de maio de 2005*. Santiago de Compostela: Consellería de Cultura e Deporte; 123 páxs.
- PRADO, Jacinto del (1906-1907): “Máximas y refranes gallegos ordenados y coleccionados por Jacinto del Prado” en *La Defensa*, Lalín: Imprenta de La Defensa, 1-9-1906 a 8-6-1907.
- RODRÍGUEZ GONZÁLEZ, Eladio (1958-1961): *Diccionario enciclopédico gallego-castellano*. Vigo : Galaxia
- SACO Y ARCE, Juan Antonio (1881-1987): *Literatura Popular de Galicia. Colección de coplas, villancicos, diálogos, romances, cuentos y refranes gallegos recogidos por .... Edición e estudio preliminar de Juan Luis Saco Cid*. Vigo: Servicio de Publicacións, Diputación Provincial de Ourense. Esta edición corresponde ó manuscrito que se estaba imprimindo en 1881 cando o autor morreu.
- VÁZQUEZ SACO, Francisco (2003) : *Refraneiro galego e outros materiais de tradición oral*. *Cadernos de Fraseoloxía Galega* 5,2003; CXVII +1067 paxs.

